

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Юридичний інститут КНЕУ
Кафедри політичних технологій
Освітньо-професійна програма**

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 052 Політологія
спеціалізація Політичні технології та лідерство

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

Конфліктність в сучасній системі міжнародних відносин

Здобувача Ручки Софії Олегівни

підпис

Науковий керівник: к.пол.н., доцент,
Бульбенюк С.С.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

підпис

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.пол.н., доцент, Гапоненко В.А.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНФЛІКТИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ....	6
1.1. Методологія та джерельна база дослідження проблематики конфліктів у сучасних міжнародних відносинах.....	6
1.2. Причини появи та основні тенденції розвитку міжнародних конфліктів....	19
1.3. Типологія сучасних міжнародних конфліктів.....	24
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.....	30
2.1. Передбачення та запобігання міжнародним конфліктам.....	30
2.2. Способи і механізми врегулювання конфліктів.....	34
2.3. Практичні рекомендації щодо запобігання і протидії міжнародним конфліктам.....	45
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. У світі конфлікти стали одним з провідних чинників нестабільності, вони мають тенденцію до розростання, підключення дедалі більшої кількості учасників, що створює серйозну загрозу не тільки тим, хто безпосередньо виявився залученим у конфлікт, але й усім.

Міжнародні конфлікти можуть впливати й на саму систему міжнародних відносин загалом, викликаючи появу в ній структурних змін. Поки що це було властиво лише таким масштабним міжнародним конфліктам, як Перша та Друга світова війна. Втім, -незважаючи на те, що минуло вже чимало років після таких масштабних конфліктів, сьогодні людство є свідком можливого зародження третьої світової війни. Тим більше, що сучасні конфлікти стали одним з провідних факторів нестабільності на планеті. Будучи практично некерованими, вони демонструють тенденцію до розростання, підключення дедалі більшої кількості учасників, що формує серйозну загрозу не тільки тим, хто безпосередньо залучений до конфлікту, але і всім, хто живе на Землі.

Вважаємо актуальним дослідження з огляду на важливість розуміння того, як потенційно уникнути і, на певному етапі, спробувати запобігати розповсюдженню конфліктів. Тема актуальна ще й тому, що міжнародні конфлікти нині різко загострюються та залишаються невирішеними, і від їх подальшого розвитку залежить майбутнє світової спільноти. Вивчення конфліктів є одним з основних завдань політології, адже сучасна епоха розглядається багатьма політологами як період загострення конфліктів, а управління ними – одна із найважливіших умов підтримки соціально-політичної стабільності усередині країни та на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслені нами аспекти аналізу міжнародних конфліктів і структурного впливу сучасної міжнародної системи на них розглядаються у ряді досліджень та наукових праць відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, передусім А. Акермана, К. Боулдінга, Б. Бузана, Дж.

Буртона, П. Валленстіна, Й. Гальтунга, Н. Гледіча, Р. Дарендорфа, Дж. Догерті, М. Калдор, Н. Кельмана, Л. Крісберга, В. Кременюка, В. Мандрагелі, Ф. Пфальцграфа, К. Райта, А. Рапопорта, Б. Рассета, Р. Фішера, Т. Шеллінга та ін. Більшість праць звертали увагу на соціально-політичні, психологічні, культурно-ідентичні й інші причини ескалації конфліктів.

Мета дослідження полягає у дослідженні конфліктності в сучасній системі міжнародних відносин.

Завдання:

1. Розкрити методологію та джерельну базу дослідження проблематики конфліктів у сучасних міжнародних відносинах;
2. Дослідити причини появи, основні тенденції розвитку та типологію сучасних міжнародних конфліктів;
3. Надати аналіз передбаченню та запобіганню міжнародним конфліктам;
4. Охарактеризувати способи і механізми врегулювання конфліктів;
5. Надати практичні рекомендації щодо запобігання і протидії міжнародним конфліктам.

Об'єкт дослідження – система міжнародних відносин.

Предмет дослідження – конфліктність в сучасних міжнародних відносинах.

Методи дослідження. У роботі було використано наступні методи: історичний, системний, структурно-функціональний, логічний, метод синтезу. Завдяки історичному методу нами було розглянуто процес конфліктності у міжнародних відносинах. Системний метод спрямований на дослідження методології та джерельної бази дослідження проблематики конфліктів у сучасних міжнародних відносинах. Структурно-функціональний метод посприяв формуванню типології сучасних міжнародних конфліктів. Логічний метод аналізу дозволив розкласти конфлікт як об'єкт, що досліджується, на складові частини, з'ясувати причини появи та основні тенденції розвитку міжнародних конфліктів. Метод синтезу спонукав з'єднання у єдине ціле окремих елементів дослідження конфліктології, серед яких передбачення та

запобігання міжнародним конфліктам, способи і механізми врегулювання конфліктів, практичні рекомендації щодо запобігання і протидії міжнародним конфліктам.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Результати роботи можуть бути використані для подальшого дослідження та наукової розробки проблем, пов'язаних із конфліктами у міжнародних відносинах. Дослідження може представляти інтерес з точки зору подальших конфліктів на території України. Результати дослідження можуть бути використані в практичній роботі в ході участі українських представників у роботі міжнародних організацій та у миротворчій діяльності, а також стати основою для розробки навчальних курсів та подальших наукових досліджень у сфері конфліктології.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 53 найменування та 1 додатку. Основний зміст викладено на 55 сторінках.

РОЗДІЛ 1. КОНФЛІКТИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1.1. Методологія та джерельна база дослідження проблематики конфліктів у сучасних міжнародних відносинах

Проблема конфлікту у міжнародних відносинах завжди мала фундаментальне значення і так залишається досі. Вона має велике значення для всієї системи міжнародних відносин, політичної сфери та міжнародно-політичної науки загалом. Невпинно привертає увагу вчених, істориків, політиків, теоретиків сфери міжнародних відносин. Серед найбільш відомих мислителів і політологів, у роботах яких конфлікти і війни займали аж ніяк не останнє місце, можна назвати Фукідіда, Сунь-Цзи, Н. Маккіавеллі, Т. Гоббса, Е. Карра, К. Уолца, Дж. Ная, Г.Моргентау та ін.

Слово «конфлікт» прийшло у слов'янські мови, в тому числі й українську, із латині, що означає зіткнення («conflictus») та почало вживатись з XIX ст. Причинами зіткнень можуть бути найрізноманітніші проблеми життя: матеріальні ресурси, життєві настанови, владні повноваження, статусно-рольові відмінності у соціальній структурі, емоційно-психологічні відмінності особистостей та ін.

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна із одною тенденцій в свідомості окремо взятого індивіда, у міжособистісних взаємодіях чи міжособистісних відносинах індивідів чи груп людей, що пов'язані із гострими негативними емоціями та переживаннями. За суттю конфлікт означає суперечність, розбіжність, неузгодженість, боротьбу між думками, ідеями, потребами, інтересами, цінностями, бажаннями, позиціями людей [5, с. 16].

Першочерговим завданням наукового дослідження проблем миру та конфліктів та всього комплексу проблем, пов'язаних із збройним насильством та мирною трансформацією соціальних систем, є виділення міжнародного конфлікту та поняття миру з низки інших явищ міжнародних відносин. Без принципового наукового аналізу, формування та обґрунтування такого роду

понять не можна підійти до жодної з теоретичних та методологічних проблем, пов'язаних з міжнародними конфліктами.

Дослідження, присвячені проблемам конфліктології, репрезентовані у історіографії такими вченими у наступних сферах: поняття та сутність міжнародного конфлікту (Дж. Андреані [35], Дж. Бартон [36; 37], Дж. Галтунг [40], Н. Гледіч [42], Н. Джозеф [43], І. Іжнін [9], М. Кальдор [44], Г. Луцишин [15], Дж. Онеал [49], Б. Рассетт [50], Є. Стрельцов [24], Д. Шеренговський [32]), типологія збройних конфліктів (С. Бескоровайний [2], Г. Кельман [45], Т. Шеллінг [30; 31]), причини та методи врегулювання конфліктів (А. Акерман [33], В. Кременюк [12], Л. Крісберг [46], І. Назаровська [19], А. Нікітін [20], Р. Фішер [29]).

Методологічні підходи до дослідження будь-якої теорії, явища, об'єкта чи предмета передусім передбачають визначення: мети дослідження; завдань, вирішення яких дає змогу досягти поставленої мети; методів дослідження; порядку аналізу отриманих результатів. Мета досліджень теорій міжнародних відносин в контексті конфліктів – визначення можливостей адаптувати їхні твердження про причини та умови їх виникнення до сучасного стану й тенденції розвитку міжнародних відносин [1, с. 138].

Досягнути мету можливо шляхом вирішення завдань стосовно з'ясування теорій, парадигм міжнародних відносин в площині форми міжнародних відносин, що, на думку основоположників відомих теорій міжнародних відносин, генерує детермінанти, стійкі чинники, які формують середовище війни та миру, і засади, концепти мирного співіснування або воєнного протистояння. Комплексне уявлення про трактування відомими парадигмами ситуації конфлікту в міжнародних відносинах можна отримати застосовуючи методи групування, систематизації і порівняльного аналізу.

Методом групування передбачається об'єднання у окремі групи відомих течій основних парадигм міжнародних відносин, серед яких: ліберально-ідеалістична, політичного реалізму і марксизму, що надасть змогу побудови та

уяви загального профілю здобутків відомих теорій міжнародних відносин в контексті конфліктів [8, с. 40].

Метод систематизації дає можливість для спрямування процесів пізнання ситуацій конфліктів як об'єкту відомих теорій міжнародних відносин за системою критеріїв, що роблять зрозумілими їхні твердження стосовно основних домінуючих та незмінних детермінантів, виникнення ситуації війни або стану мирного співіснування і концептів умов та важелів мирного співіснування за форми міжнародних відносин, що висвітлюються в теоріях міжнародних відносин [40].

Теоріями міжнародних відносин пропонується проведення систематизації теорій міжнародних відносин за наступною системою критеріїв: форми міжнародних відносин, які ці теорії декларують та досліджують; детермінанти конфліктів; основні засади, концепти мирного співіснування або воєнного протистояння [1, с. 139].

Метод порівняльного аналізу адаптує сучасний стан та динаміку міжнародних відносин в контексті війни із моделями, визначеними відомими парадигмами, та прогнозує на авторитетному науковому підґрунті можливі причини й ситуації зародження і виникнення конфліктів, а відповідно, формування комплексу заходів стосовно запобігання або локалізації таких ситуацій.

Незважаючи на те, що всі відомі парадигми не є абсолютно тотожними моделями трактування реальності і не визначають один правильний шлях рішення завдання дослідження міжнародних відносин, систематизація з порівняльним аналізом надають можливість визначитися саме із головними теоретичними концептами загрози конфліктів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. Звісно, порівняння ситуацій війни, висвітлених відомими парадигмами міжнародних відносин із їх сучасним станом та динамікою розвитку, є можливим тільки завдяки детальному вивченню сучасних міжнародних відносин в контексті конфліктології [43].

За активних світових інтеграційних процесів сучасні міжнародні відносини переважно характеризуються анархічністю, кожною державою визначається пріоритетність національних інтересів в системі міжнародних відносин. В деяких випадках лідери держав із позиції захисту національних інтересів, а здебільшого задля закріплення своєї влади, можуть провокувати конфлікти. Наявність міжнародних інститутів становить певний запобіжник ескалації збройного протистояння, проте згідно з перебігом останніх подій (Грузія, Сирія, Україна), вони втрачають власну ефективність.

Під час дослідження положення війни важливим є прогнозування динаміки формування та переміщення світових центрів сили, а також про можливості балансу сил. Інакше кажучи, теорію сучасного стану міжнародних відносин в контексті конфліктів можна вважати певним конгломератом відомих парадигм з певним домінуванням певної складової частини за ситуацією та часом. Положення парадигми політичного реалізму стосовно національних інтересів держав як важливого витоку ситуації збройного протистояння набувають реального змісту за ситуацій радикального націоналізму, релігійного екстремізму, що на сьогодні простежується на пострадянському просторі й на Близькому Сході [34].

Теорія парадигми марксизму здебільшого має прояв не за міжнародних протистоянь стосовно незадоволення народу владою в певній країні, а в поширенні течій антиглобалізму, боротьбі із ескалацією економічної влади у країнах, що розвиваються, міжнародними й транснаціональними корпораціями. В більшості економічно розвинутих країн світу населення розуміє, що війна є кінцем їхнього благополуччя й добробуту, тому основою співіснування є моральні норми, закріплені міжнародним правом.

Ми спробуємо представити узагальнення досліджень, що надасть змогу визначитися й запропонувати методологічні підходи до дослідження сучасних міжнародних відносин в контексті конфліктів, спираючись на наукову платформу відомих парадигм міжнародних відносин.

Складниками методологічного підходу є:

- мета дослідження: адаптація трактувань відомих парадигм міжнародних відносин щодо загрози конфліктів та можливостей мирного співіснування до сучасного стану й динаміки розвитку міжнародних відносин;
- завдання: дослідження відомих парадигм міжнародних відносин стосовно трактування форм міжнародних відносин, що може генерувати ситуацію конфлікту, детермінанти воєнної загрози, концептів, основ воєнного протистояння;
- дослідження сучасного стану міжнародних відносин з можливою динамікою їхнього розвитку у контексті конфліктів: порівняння й знаходження спільно чи відмінного сучасного стану міжнародних відносин у контексті війни з тим, що декларується у парадигмах міжнародних відносин;
- методи дослідження: групування – дає змогу побудувати та уявити загальний профіль здобутків відомих теорій міжнародних відносин в контексті конфліктів; пізнання ситуації збройних конфліктів за системою критеріїв; порівняльного аналізу – дає змогу адаптувати сучасний стан й динаміку міжнародних відносин в контексті конфліктів із моделями, визначеними відомими парадигмами міжнародних відносин;
- результатом є можливість застосування положень відомих парадигм міжнародних відносин стосовно аргументації причин зародження і виникнення збройних конфліктів, заходів та інструментів запобігання й врегулювання збройних конфліктів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин [47].

Запропоновані методологічні підходи мають змогу надати можливості для проведення дослідження загрози конфліктів на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин з визначенням заходів та інструментів запобігання і врегулювання ситуацій збройного протистояння згідно зі здобутками відомих парадигм міжнародних відносин.

У післявоєнний період минулого століття, особливо у 1960-1970-х рр., на Заході широкого поширення набула «загальна теорія конфліктів». У межах цієї

теорії вчені різних спеціальностей намагалися «сконструювати» універсальну теоретичну схему та методологію дослідження. Вони об'єднували різні форми соціальних конфліктів, починаючи від міжособистісних зіткнень, відносин усередині сім'ї, міжетнічні та конфесійні конфлікти, повстання, заколоти, громадянські війни, путчі, перевороти, всі типи та різновиди регіональних та міжнародних конфліктів, незалежно від їхнього конкретного історичного та соціально-політичного контексту [10, с. 13].

Важливо розуміти, що в аналізі конкретних проблем потрібно виходити із загальних філософських категорій. При цьому зрозуміле прагнення вчених-міжнародників, істориків та політологів пов'язати поняття конфлікту з розробкою теорії розвитку в цілому, моделей еволюції, призводило їх до формування нежиттєздатних, спрощених та еkleктичних ідей. Така «конструкція» виявлялася безплідною при спробі застосувати її на практиці у процесі врегулювання регіональних та міжнародних конфліктів та під час аналізу комплексних конфліктних явищ соціального життя всередині окремих держав [2].

Необхідно відразу визначити позицію і у зв'язку з деякими спробами тлумачення поняття «мир» як «негативний» мир і «позитивний» мир, а також розширювального тлумачення конфлікту як насильства. Відомий американський вчений, професор Сіракузького університету (США) Л. Крісберг визначає насильство як «незаконну форму заподіяння шкоди людям» [45]. Це визначення відповідає відомому поняттю в соціології, що насильство – це застосування чи загроза застосування примусу, який фізично шкодить іншим людям. Насильство як базове явище міжособистісних відносин присутнє на різних рівнях людського спілкування – у сім'ях, міжособистісних та міжгрупових боях, заворушеннях між комунами, організованих заколотах, повстаннях, революціях та війнах між державами.

І. Крісберг зазначає, що конфліктної взаємодії із застосуванням збройного насильства можна уникнути шляхом ненасильницьких методів, наприклад, співпраці. Однак у будь-якій державі присутні натхненники збройного

наси́льства та війни, це – військово-промисловий комплекс, гендерна соціалізація, групова солідарність, націоналізм, соціальні рухи, релігійний екстремізм. Завдяки цим структурам виникають чи посилюються акції збройного насильства [45, с. 2].

Недостатня визначеність понять насильства та конфлікту як сукупності протиріч веде до методологічної плутанини та обґрунтування практичних дій щодо втручання у внутрішні справи суверенної держави з метою запобігання збройному насильству. Таким чином, центральне місце у дослідженнях проблем миру та конфліктів займає поняття конфлікту та шляхи його подолання.

Класичне визначення конфлікту дає видатний норвезький учений Й. Галтунг, основоположник цієї дисципліни, у книзі «Світ мирними засобами»: «Конфлікт – це більше, ніж те, що видно неозброєним оком як «неприємність», пряме насильство. Насильство заморожене у структурах, а культура надає законності насильству. Трансформація конфлікту між сторонами – це більше, ніж побудова нової архітектури відносин між ними. Самі сторони мають бути трансформовані таким чином, щоби конфлікт між ними ніколи болем не виник. Для більшості конфліктів між сторонами основну роль відіграють аспекти внутрішньої дисгармонії кожної зі сторін конфлікту» [39, с. 2].

Іншим предметом дослідження є стан миру. У літературі з проблем миру та конфліктів 1990-х рр. велике місце приділялося поняттю «демократичний мир». У праці Б. Рассела «Панування демократичного миру» досить повно узагальнювались емпіричні дані про демократію з періоду Античності до наших днів. Автор прагнув довести, що демократичні країни не воюють між собою [49]. Це, однак, не виключало конфліктів усередині держав, особливо на етнічному ґрунті, та ослаблення чи навіть дезінтеграцію держав із слабким управлінням.

Незважаючи на це, міф про демократію як панацею виникнення збройних конфліктів та як необхідну умову мирних взаємин між державами поширився серед учених та політиків західних країн. І, відповідно, виникнення конфліктів і воєн ставилося у залежність від ступеня демократичності тієї чи іншої держави.

Поява популярної доктрини «примусу до демократії» в постконфронтаційний період зобов'язана своїм походженням згаданій поширеній точці зору в науковій свідомості та політичних колах західних країн, що саме демократія є головною перешкодою використання насильства та силових методів вирішення конфліктів. Норвезький вчений П. Гледітч, розвиваючи та підтверджуючи висновки Б. Рассела, вказав на дві закономірності: по-перше, держави найчастіше воюють із сусідніми країнами; по-друге, демократичні держави рідко воюють між собою [41, с. 297-323].

Норвезькі вчені К. Гледітч і П. Сіверсен пропонують оригінальну теорію, яка пояснює миролюбність демократій структурними причинами, зокрема побоюваннями політичних еліт втратити владу та підтримку з боку світової спільноти у разі розв'язання широкомасштабних воєнних дій. Максимум, що можуть собі дозволити еліти, це розв'язати конфлікт низької інтенсивності [41].

Але найбільш різку критику на адресу міфу про миролюбність демократій ми знаходимо у Й. Галтунга в його книзі «Мир мирними засобами» [39]. Як наголошує Й. Галтунг, існує ймовірний взаємозв'язок між демократією як формою ведення внутрішньої політики та войовничістю як способом проведення зовнішньої політики. Іншими словами, теза про миролюбність демократії залишається вельми спірною і недоведеною, незважаючи на зусилля багатьох дослідників проблем миру, що черпають свої аргументи з емпіричних даних про війни і конфлікти і навіть всупереч теоремі Рассела про «демократичний мир» [48].

Конфлікт розуміється Й. Галтунгом перш за все як внутрішнє протиріччя, коли одна сторона прагне аналогічної мети, або коли одна сторона розривається між двома несумісними цілями. У першому випадку простий конфлікт називається «диспутом», у другому – «дилемою». Вирішення потенційної енергії, яка полягає в конфлікті, може призвести або до силового руйнування (насильство: знищення іншої сторони або самознищення), або до конструктивної дії та мирного вирішення конфліктного протистояння. Вроджена суперечність більш точно формулюється як «стан несумісності цілей у системі досягнення

мети» і конфлікт представляється як тріада «сприйняття / оцінка + поведінка + суперечність / зміст». Тому успішним вирішення конфлікту може бути лише у тому випадку, коли миротворець працює з усіма трьома аспектами конфлікту. Тільки тоді можливе ухвалення конструктивного рішення [39].

Дещо інший підхід до розуміння міжнародного конфлікту ми знаходимо в іншого відомого американського дослідника проблем світу Л. Крісберга. Діяльність «Конструктивні конфлікти. Від ескалації до «розв'язання» він аналізує конфлікти різної складності, починаючи від найпростіших видів і до глобальних форм конфліктного протистояння. Л. Крісберг розглядає потенціал і конструктивні шляхи врегулювання конфліктів з прикладу багатьох реальних конфліктних ситуацій [45].

У роботах Л. Крісберга найповніше аналізується тип соціального конфлікту. Починаючи з розуміння, що конфлікт є поширеним явищем у всіх соціальних ситуаціях, Л. Крісберг пропонує наступне: «Соціальний конфлікт утворюється, коли дві людини чи група людей переконані, що їхні цілі несумісні» [45, с. 26]. З цього випливає, що природа конфлікту пов'язана зі свідомістю, яка на відміну від суперництва, і конфлікт свідомо сприймається його сторонами (окремими людьми чи колективами). Але Л. Крісберг також допускає наявність відкритого, латентного чи потенційного конфлікту у разі, коли сторони не усвідомлюють, що вони перебувають у конфліктній взаємодії [45].

Л. Крісберг наголошує, що його визначення не передбачає засобів та методів досягнення своїх цілей сторонами, оскільки його цікавлять лише несилові та конструктивні форми протистояння, а не способи застосування насильства та примусу. Встановлюючи межі визначення соціального конфлікту, Л. Крісберг звертає увагу на те, що соціальний конфлікт відрізняється як за змістом, так і за характерними рисами, властивими його носіям, особливостям взаємозв'язків між носіями конфлікту, соціальному контексту та методам ведення боротьби. Для повнішої ілюстрації стану конфлікту він наводить приклади оцінок, сприйняття та намірів сторін конфліктного протистояння та

аналізує суб'єктивний аспект з метою показати, як люди, залучені до конфлікту, самі сприймають цей стан [45].

Для динаміки конфліктної взаємодії важливу роль відіграють цінності, які мотивують поведінку людей більшою мірою, ніж просто прагнення миру. Це стосується таких традиційних цінностей, як свобода, рівність, братерство, а також прагнення визнання своїх особливих заслуг чи переваги над іншими.

Л. Крісберг наголошує на тому, що при аналізі міжнародних конфліктів ніколи не слід обмежуватися розглядом поведінки вищих чиновників як основних представників сторони конфлікту, а й необхідно враховувати масштабні соціальні рухи, опозицію, транснаціональні організації, роль електорату та неофіційних структур суспільства.

Оскільки сторони конфлікту представлені групами людей, важливо враховувати їхню самосвідомість, ступінь лояльності до владних структур, ідеологію, релігійні та етнічні переваги, мову, професійну діяльність, національні особливості країни. Міжнародні конфлікти завжди відрізняються чисельністю учасників конфлікту, різноманітністю предметів спору, поєднанням як мирних, так і силових примусових форм ведення [14, с. 128].

Розробки Й. Галтунга та Л. Крісберга отримали подальший розвиток та були конкретизовані їх колегами. Зокрема, Г. Кельман сформулював такі аксіоми стосовно міжнародних конфліктів:

- 1) міжнародний конфлікт – це процес, що розвивається під впливом колективних потреб та страхів, а не лише результатом раціональних розрахунків відповідно до об'єктивних національних інтересів, представлених політиками;
- 2) міжнародний конфлікт – це міжсоціальний процес, а не просто міждержавний і міжурядовий феномен;
- 3) міжнародний конфлікт – це багатосторонній процес взаємодії, а не тільки предмет суперечки держав, що змагаються;
- 4) міжнародний конфлікт – це інтерактивний процес із самовідтворюваною та прогресивною динамікою, а не просто певна послідовність дій та реакцій статичних сторін конфлікту [44, с. 194].

Розвиваючи дані концепції, Г. Кельман звертає особливу увагу на незадоволеність чи неповне задоволення основних потреб як причину конфлікту. Він надає значення психологічним аспектам розвитку конфліктної взаємодії, таким як ідентичність, безпека, визнання, автономія, почуття власної гідності та почуття справедливості, що впливають на поведінку індивідумів та характерні для поведінки етнічних, національних груп та держав.

Критичним рівнем виникнення конфлікту Г. Кельман називає самосвідомість (ідентичність), безпеку та інші важливі колективні потреби, а також страхи, пов'язані із проблемою виживання групи. Наприклад, поява та ескалація багатьох міжнародних та міжгрупових конфліктів тісно пов'язані з територіальними претензіями та природними ресурсами.

Інший видатний американський вчений проблем миру та конфліктів Д. Бертон наполягав на вивченні прямого зв'язку між міждержавними та міжгруповими конфліктами та основними потребами людини. Проводячи взаємозв'язок між міждержавними та міжгруповими конфліктами та задоволенням основних людських потреб: ідентичності, визнання, виживання, Джон Бертон переніс вивчення проблем урегулювання конфліктів у площину соціальної психології.

У концепції конфліктної взаємодії Д. Бертон проводиться чітка межа між власне конфліктом та диспутом. Диспут, на думку Д. Бертон, передбачає звичайні методи, а пошуки врегулювання конфлікту вимагають застосування знання ступінь задоволення базових потреб сторін конфлікту та окремих учасників. Підхід Д. Бертон трактує конфлікт як універсальне явище, що впливає на культуру на всіх соціальних рівнях [35].

Наприкінці 1990-х рр. вчені, які займаються проблемами миру, наголошували на відсутності універсального підходу в понятійному апараті. Наукове співтовариство у цій галузі так і не змогло наблизитися до узгодженої концепції миру. Традиційний поділ розвитку людства на мир і війни включав відсутність або наявність збройних конфліктів між державами або людьми.

Між вченими-теоретиками проблем світу досі точаться суперечки, що слід розуміти під терміном «позитивний мир». Спроби прийти до спільного знаменника у питанні справедливості та справедливому світі також ні до чого не привели. Як і раніше, зберігаються розбіжності й у питаннях прав людини, особливо в тому, що розуміється під політичними, громадянськими, економічними та соціальними правами [35; 39].

Згідно з Й. Галтунгом, джерела насильства слід шукати в концепції основних потреб людини. Він перераховує чотири групи потреб: виживання, добробут, свободу та ідентичність. Повне задоволення основних потреб становить фундамент «позитивного миру», порушення хоча б однієї з них веде до появи основних форм насильства (антиподів базових потреб): Голокост, прихований Голокост, ГУЛАГ, духовна загибель [39]. Й. Галтунг також виділяє чотири форми насильства, пов'язані з відповідними чотирма формами поневірян: насильство, злидні, репресії, відчуження.

Дослідник робіт Й. Галтунга П. Серенсен звернув увагу на те, що його класифікація стану миру та форм насильства взаємопов'язана з концепцією розвитку. Цікаво, що і сам Й. Галтунг наполягає на цьому взаємозв'язку. У пізніх роботах він вибудовує зв'язок між поняттями світу, конфлікту, розвитку та цивілізації. До вчення про пряме та структурне насильство науковець додав концепцію «культурного насильства». Й. Галтунг зазначав, що культура виконує роль легітимації насильства. У цьому легітимація ведеться у вигляді релігії та ідеології. Релігія та ідеологія поділяються на так звану «жорстку» та «м'яку» форми. «Жорсткі» форми релігії та ідеології орієнтовані на цільову складову, «м'які» форми пов'язані з співпереживанням і симпатією [39].

Повертаючись до проблеми різних інтерпретацій поняття конфлікту, слід зазначити, що ця проблема, зрозуміло, далеко не вичерпується ні питанням про її широке і вузьке трактування, ні членуванням відповідно до національно-державної та політично-міжнародної трансформації, ні розглядом короткострокових, тактичних змін, середньострокових та довгострокових перспектив мирних трансформацій.

Зокрема, різні тлумачення стану соціально-територіального суб'єкта та системи міжнародних відносин як «глибинного миру», стабільності чи тимчасової відсутності військових дій та збройних зіткнень власними силами можуть бути підставою для розмежування окремих аспектів внутрішньої будови світотворення, що трактується як у широкому, так і вузькому значенні слова [35].

Міжнародні конфлікти можуть впливати на саму систему міжнародних відносин і призвести до радикальної трансформації системи, але це стосується масштабних історичних подій, таких як Перша та Друга світові війни. Міжнародні конфлікти другого плану не вносять істотних змін у структуру міжнародних відносин, але впливають лише на рівні окремих відносин структури системи чи її регіональних підсистем.

На початку XXI ст. визначився глобальний характер світової політики, зміцніли міждержавні зв'язки між великими державами та наддержавами, що зростають, поглибилася взаємозалежність між державами. Виник якісно новий стан мирного співіснування між державами з різними національними інтересами, культурно-ідеологічними цінностями, стратегічними інноваціями.

Отже, теоретичні розробки досліджень проблем миру та конфліктів та їх практичне застосування стають все більш затребуваними в умовах розвитку багатопольярного світу та пошуку альтернативних моделей відповідального розвитку.

1.2. Причини появи та основні тенденції розвитку міжнародних конфліктів

Останні події на світовій арені говорять про те, що у політиці доволі часто переважають силові методи боротьби з наростаючими викликами й загрозами, однак вони не завжди дають бажаний результат. Ці методи, зазвичай, зустрічаються в формі демонстрації військової могутності конфліктуючої держави, щоб спонукати супротивника не вдаватися до збройної боротьби, а примушувати його до капітуляції без війни.

На сьогоднішній день спостерігається високий рівень конфліктної напруги у системі міжнародних відносин, втім при цьому трансформується і характер самого конфлікту. Класичні війни й конфлікти витісняються так званими «конфліктами нового покоління».

Основною характеристикою конфлікту нового покоління є прагнення держав не до фізичного домінування, що було притаманним їм раніше, а саме до інтелектуального. Прагнення «перемогти супротивника без застосування сили» чи позбавити його можливості і бажання до опору, призвело до посилення блокування чи спрямування економічної інформації у потрібне русло для здобуття могутності [31].

Використання такої форми боротьби часто порівнюється з застосуванням дезінформації у відкритому збройному конфлікті. Звісно, наразі зростає кількість саме невійськових конфліктів, постійно виникають нові учасники й розширюється спектр джерел та загроз міжнародній безпеці й стабільності. На передній план виступають внутрішньодержавні конфлікти, викликані хвилями сепаратизму й націоналізму, усе більшого розповсюдження набувають релігійні непорозуміння і зростає міжнародна організована злочинність. Через це проблема міжнародних конфліктів займає центральне місце серед теорії міжнародних відносин. Це є доволі виправданим, адже будь-яке збройне зіткнення становлять серйозну загрозу миру й міжнародній безпеці. Регулювання такого конфлікту означає відновлення рівноваги у системі міжнародних відносин на якісно іншій основі.

В будь-якому міжнародному конфлікті всі держави відіграють важливу роль, адже вони є безпосередньо зацікавленими у певній спрямованості розвитку системи міжнародних відносин. Говорячи про причини зростання міжнародних конфліктів, то на сучасному етапі вони можуть мати економічний, територіальний, політичний, етнічний і ціннісний характер [23, с. 229].

На збільшення конфліктів, що мають в основі ціннісні розбіжності, впливає процес глобалізації. Він автоматично зменшує дистанцію між країнами та народами із різними культурами, змушуючи їх до тіснішої та регулярної

взаємодії один з одним. До того ж, чим ширшим є залучення учасників до спільної діяльності, тим більше існує можливостей для конфліктів.

Зазначимо, що існують різні теорії, утворені саме для пояснення причин міжнародних конфліктів, процесу і циклу, що вони переживають, переходячи до війни. Тому, причини можуть мати різноманітний характер. Конфлікт може утворитися через слабкість державних інституцій, боротьбу за територію і непорозуміння серед представників влади різних держав.

Варто пам'ятати, що виникнення та розвиток міжнародного конфлікту пов'язані не лише із об'єктивними протиріччями, що з'являються у відносинах між державами, але і таким суб'єктивним фактором, як особисті характеристики та якості політичних діячів, що причетні до прийняття рішень. Інколи особисті відносини між лідерами можуть суттєво вплинути на подальший розвиток конфлікту [42].

Не можемо не відзначити вплив соціально-економічних факторів, серед яких: нерівність, відсутність чи послаблення соціальної згуртованості. Бідні держави прагнуть до рівності і одержання права мати чільне місце на міжнародній арені, багаті – одержати більше влади і захопити дедалі більше території, що породжує ряд зовнішніх конфліктів.

Й, хоча в управлінні конфліктом можуть використовуватися різні методології, починаючи від переговорів, розслідування, посередництва, примирення, арбітражу, судового врегулювання, Статуту ООН. В усьому процесі присутні також інші чинники, які можуть визначати успіх теорії як підходу. В сучасних конфліктах, що часто мають характер цивілізаційного зіткнення, центральною проблемою постає збереження цінностей та національної ідентичності. Саме на їх руйнування й трансформацію спрямована політична агресія [42].

Постійний вплив зовнішніх факторів спонукає збільшення нерівності серед держав, що призводить до ще більшої поляризації у світі. Країни, що розвиваються, входять до спільноти багатих держав, а бідні країни дедалі більше відстають від них. Це, звісно, викликає невдоволення із їхнього боку, що й

породжує міжнародні конфлікти, адже держави бажають приєднатися до багатих країн та готові боротися із ними за власне місце у світовому виробництві.

Міжнародні конфлікти, поза залежністю від будь-яких специфічних ознак, які притаманні кожному із них, передусім утворюються, як конкретні політичні відносини між країнами чи групами країн в рамках конкретного історичного періоду. При цьому, вони повною мірою відображають розстановку й співвідношення сил на міжнародній арені, стан та структуру системи міжнародних відносин на різних рівнях її розвитку [43].

Узагалі, конфлікт як форма політичних відносин є певним розривом, навіть своєрідним стрибком в їх розвитку. Тобто, саме по собі зіткнення інтересів держав на світовій арені за умов існуючої системи міжнародних відносин є наслідком нерівномірності у їхньому розвитку, а, тому, й зміни співвідношення сил між ними. Беручи до уваги те, що зовнішньополітичні інтереси всіх держав визначаються, передусім, потребами внутрішнього соціально-економічного розвитку, будь-яка взаємодія між державами має передбачати задоволення інтересів всіх сторін.

Визначення і розуміння конфлікту є вирішальним у встановленні потенційних сфер втручання, визначенні заходів і політик стосовно запобігання конфліктам, управління, вирішення й реабілітації. Суттєвим чинником теж є правильне втручання в конфлікт. Якщо існує можливість уникнути збройного протистояння і врегулювати суперечку шляхом проведення мирних переговорів, то використання сили, у цьому випадку, буде недоречним [22].

Кардинальні зміни у міжнародних відносинах викликали потребу встановлення нової системи міжнародної безпеки. Очевидним є факт, що результатом конфлікту неодмінно є величезні збитки як для сторони, що зазнала поразки, так і для сторони, що вийшла переможцем. Оскільки, уникнення втрат в конфлікті неможливе, то сенс впливу на нього може та має бути зведений до пошуку шляхів усунення негативних наслідків. Однак, важливим є те, що сама процедура

запобігання та врегулювання є доволі складною і не завжди характеризується позитивним результатом.

Події останніх десятиліть засвідчують, що у політиці все ще доволі часто переважають силові методи боротьби, хоча і не завжди надають бажаний результат. Ці методи, часто, застосовуються опосередковано, через демонстрацію військової могутності конфліктуючої держави, задля спонукання супротивника не вдаватися до збройної боротьби, а також примушення його до капітуляції без війни [45]. Це ми можемо спостерігати в повномасштабній російсько-українській війні, яка триває досі. Росія ще з початку вторгнення демонструє власну військову перевагу, і по сьогодні намагаючись примусити Україну до капітуляції через демонстрацію власної могутності (наприклад, удари ракетами по енергетиці).

Однак, глобалізація суттєво змінює сучасне уявлення про цивілізації та спонукає повністю нове бачення перспектив світового розвитку. На сьогодні спостерігається комплексне використання соціально-політичних, економічних, дипломатичних, інформаційних та воєнних факторів для досягнення політичних цілей.

Міжнародні конфлікти, як гострий спосіб усунення протиріч між двома й більше суб'єктами соціальної взаємодії, супроводжували усю історію людства та, мабуть, залишаться в майбутньому. Конфлікти ХХІ ст. набули нового характеру та рис, що дозволяє говорити про особливості конфліктів нового покоління. По-перше, військові конфлікти спалахнули там, де ще декілька років тому вони здавалися неможливими (на території колишніх СРСР, Югославії і Європі загалом). По-друге, змінився склад учасників конфліктів, – більш значну роль відіграють недержавні, неурядові суб'єкти (приватні армії, терористи, екстремістські релігійні організації) [22]. Наприклад, серед таких організацій можемо назвати Приватну військову компанію Вагнера (ПВК Вагнера) – незаконне збройне формування Російської Федерації, що комплектується найманцями. Бере участь у бойових діях, зокрема, на сході України з 2014 р. та

під час повномасштабної війни проти України на боці Росії, у Сирії на боці союзника Росії режиму Асада, у Судані, у Лівії, у ЦАР.

Одне з найбільш актуалізованих питань при вивченні сучасних міжнародних конфліктів – це гібридні війни. За останні роки воно активно використовується політиками та військовими, включається в оборонні доктрини держав. Наприклад, під час російсько-української війни невеликі групи російських військовослужбовців організовували та координували озброєні загони терористів із місцевого населення на сході України, уникаючи прямого введення своїх військ через український кордон, що дозволяло Росії частково обходити міжнародне право в галузі ведення війни.

На зміну міждержавним доволі частіше приходять військові конфлікти, які протікають у межах однієї держави. Сучасні внутрішньодержавні конфлікти мають властивість швидко набувати міжнародного забарвлення завдяки залученості до них великої кількості країн, ООН та інших міжнародних організацій [4].

Серед дослідників (С. Бескорований, Г. Луцишин, Д. Шеренговський) існує кілька підходів до аналізу поняття «гібридна війна». Один з них, акцентується на тому, що така війна означає масштабну підливну операцію без участі регулярних збройних формувань нападника держави, однак із опорою на внутрішні політичні сили країни жертви, що поділяють позиції цієї держави [2; 15; 32].

Інші автори (В. Горбулін, В. Кременюк) тлумачать гібридні війни більш розширено, ставлять їх у один ряд із війнами, що називають нетрадиційними, нелінійними, повзучими, де разом із регулярними беруть участь та нерегулярні збройні формування, знеособлені війська, приватні військові й розвідувальні компанії, добровольці, найманці, комбатанти невизначеного генезису [5; 12].

Таким чином, для розуміння динаміки конфліктів, слід враховувати велику кількість показників, серед яких бідність та високі темпи зростання населення, дефіцит ресурсів, дискримінація й безправ'я меншин та інших груп в суспільстві, військові загрози й відсутність безпеки. Деяке поєднання цих факторів може

привести як до внутрішніх конфліктів, так і до світових війн. Тож важливим є вміння розрізняти типи міжнародних конфліктів для вчасного і розумного запобігання їх розвитку й переходу на глобальніший рівень.

1.3. Типологія сучасних міжнародних конфліктів

В практиці міжнародних відносин існують різні типи і види міжнародних конфліктів, які активно вивчаються політичною наукою. Однак єдину, визнану усіма дослідниками типологію міжнародних конфліктів, виокремити складно. Відносини між державами багатосторонні, кожна із них по-різному намагається задовольнити свої інтереси, що пояснює наявність великого розмаїття типів міжнародних конфліктів.

Міжнародний конфлікт безперервно розвивається завдяки впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. У зв'язку з цим типи конфліктів за своєю структурою також мають змогу постійно змінюватися і замінювати один одного [2, с. 116].

Зазвичай, у системі міжнародних відносин виділяються глобальні конфлікти, які стосуються інтересів всіх учасників міжнародних відносин і регіональні та локальні, які включають в якості сторін конфлікту обмежену кількість учасників. В залежності від тривалості міжнародні конфлікти можуть бути затяжними, середньої тривалості чи короткостроковими [15].

Відзначимо, що міжнародний конфлікт, як система, ніколи не виступає у конкретній формі. В будь-якому випадку, він є процесом або сукупністю процесів розвитку та постає певною цілісністю. При цьому у процесі розвитку може відбуватися зміна суб'єктів конфлікту, а, отже, й характеру протиріч, що складають основу міжнародного конфлікту.

Міжнародні конфлікти відрізняються від конфліктів у інших сферах суспільного життя. В міжнародних відносинах не існує єдиного центру прийняття рішень, обов'язкових для усіх конфліктуючих сторін, тож всі держави прагнуть самотійно та незалежно від інших реалізовувати свої інтереси [22].

В загальному значенні, класифікацію міжнародного конфлікту проводять за низкою підстав, яку складають як причини виникнення конфлікту й протиріч, що лежать у його основі, так і характер учасників, культурні особливості, масштаби конфлікту, характер його розвитку і навіть засоби, які використовуються під час боротьби.

Часто міжнародні конфлікти поділяють на шість головних видів:

- етнічний;
- релігійний;
- ідеологічний;
- територіальний;
- державний;
- економічний [2, с. 117].

Перші три – це конфлікти ідей, останні – конфлікти інтересів. Наразі найчастіше зустрічаються територіальний, релігійний й етнічний конфлікти.

Етнічні конфлікти є одним із найвагоміших джерел конфліктів в численних війнах, що зараз відбуваються в усьому світі. Етнічні конфлікти можуть мати глобальні наслідки і, навіть, спричиняти переселення етнічних груп із звичних для них територій й заохочувати до розподілу кордонів. Та хоча конфлікти між етнічними групами часто характеризуються матеріальними ознаками – передусім, стосовно контролю над територією й урядом, – сам етнічний конфлікт спонукає неприязнь чи ненависть, котру представники однієї етнічної групи систематично відчують до іншої етнічної групи. Через це етнічний конфлікт ґрунтується на нематеріальних причинах. Він є конфліктом нового покоління, коли люди ворогують не за територію або владу, а один проти одного для висвітлення й задоволення власних інтересів [45]. Яскраво виражені приклади етнічних конфліктів: в Ліберії (між народностями кран і мандінка і народностями гіо і мано), в Сомалі (між племенами дір, дарод, ісаак, хавійє, дікій та раханвайн), М'янмі (бірманці проти шанів, каренів, кая, монів, араканців, качинів і шерегу інших), Судані (араби проти фор, загава та масалітів), Шрі-Ланці (сингали проти тамілів), в Руанді (між народностями хуту і тутсі).

Цікавим є те, що однією із причин етнічних конфліктів є те, що вони виражаються у релігійних конфліктах. Релігійні розбіжності можуть зробити існуючі конфлікти ще серйознішими, адже релігії включають основні цінності, що вважаються абсолютною істиною, котру люди прагнуть не порушувати.

Ведучи мову про міжнародні територіальні конфлікти, зазначимо, що вони виникають тоді, коли офіційні представники однієї країни заявляють про владу над певною частиною території, на яку претендує чи якою управляє узагалі інша країна. Ці територіальні суперечки призводять до мілітаризованого конфлікту частіше, ніж інші види дипломатичних протистоянь, що пов'язані із будь-якими проблемами [7]. Таким конфліктом можемо назвати російсько-українську війну, адже країна-агресор продовжує заявляти права на українські території (анексія Криму, введення військ на Схід України, окупація частини півдня України).

Країни, що мають спільні кордони, частіше ведуть війни між собою, ніж суміжні держави, передусім якщо в них виникають розбіжності стосовно окремих частин території. Територія, що є більш цінною завдяки природним ресурсам, релігійним пам'яткам чи історичним претензіям на батьківщину породжує більше насильства. Війни теж поширюються через географічні межі. Цей тип міжнародних конфліктів може бути успішно вирішеним завдяки таким засобам мирного врегулювання, як: арбітраж, вирішення справи через міжнародні суди.

За характером протиріч, що складають основу міжнародного конфлікту, виокремлюються політичні, соціально-політичні, військово-стратегічні, економічні, ідеологічні, етнічні, релігійні і геополітичні протиріччя. Усі ці суперечності можемо розподілити на дві категорії: політичні і неpolітичні [22].

Однією із класифікацій міжнародних конфліктів є класифікація, в якій за основу беруться суб'єкти протиріч. Звідси виділяються міждержавні конфлікти, де дві протиборчі сторони представлені державами чи їх коаліціями; національно-визвольні війни, де одна із сторін представлена державою; внутрішні інтернаціоналізовані конфлікти, де держава виступає помічником однієї із сторін внутрішнього конфлікту на території іншої держави [18].

Серед особливостей міжнародних конфліктів відзначимо їх двоїстий характер. Навіть за умов дуже жорстокого збройного конфлікту існують елементи співробітництва (обмін військовополоненими) [45].

Ще одним з можливих критеріїв типології міжнародних конфліктів може бути визначення суб'єктів міжнародних конфліктів. Головними суб'єктами тривалий період були й залишаються національні держави. Однак можливі ситуації коли одним з суб'єктів конфлікту виступає держава, а іншим – національно-визвольний рух або інше сепаратистське угруповання. Держава може бути третьою стороною у внутрішньому конфлікті на території іншої держави. До прикладу, якщо дії однієї держави у міжнародному конфлікті класифікуються як агресія, то відповідні дії іншої оцінюються у якості самооборони чи міжнародних санкцій. Як приклад можемо навести російсько-українську війну: Росія виступає агресором, адже захоплює українські території, а Україна, в свою чергу, стає на захист власної території, а інші держави відповідають на воєнні акції РФ санкціями.

Внутрішній інтернаціоналізований конфлікт – це своєрідний вид міжнародного конфлікту, що виник в післявоєнний період. Він починався громадянськими війнами, а потім переростав у змішані конфлікти чи інтернаціоналізувався через пряме чи непряме втручання третіх сторін, зазвичай наддержав [5].

Що ж стосується національно-визвольних конфліктів, то це – особлива категорія міжнародних конфліктів, що широко поширилися після Другої світової війни, коли спостерігався масовий підйом визвольної боротьби проти колоніалізму. Раніше ці конфлікти розглядалися як внутрішні зіткнення, і міжнародні конфлікти класифікують згідно з підходом А. Рапопорта («гра – війна – дебати»), а також теорії ігор, що виділяє конфлікти із нульовою та ненульовою сумою. Окрім того, слід враховувати просторово-географічний фактор – рівень охоплення конфліктом системи міжнародних відносин. Звідси походять глобальні міжнародні конфлікти, що зачіпають міжнародні відносини

у рамках одного політико-географічного регіону чи на субрегіональному або місцевому рівні.

I, нарешті, військова стадія конфлікту – війна – проявляється у зверненні хоча б однієї держави до сили, тобто під час вибору цією державою у якості способу поведінки у конфлікті тих або інших форм насильницького впливу на іншу державу. У сучасній теорії й практиці міжнародних відносин широкого вжитку набуло поняття «військовий конфлікт» [11].

Загалом, міжнародний конфлікт включає у себе війну, насильницьку конфронтацію між національними державами, діючими через свої власні збройні сили чи союзників. Однак якщо раніше конфлікти вважались глобальними й міжнародними коли йшлося саме про збройну ворожнечу, то зараз будь-який внутрішній конфлікт, пов'язаний із порушеннями універсальних норм, серед яких самовизначення, права людини чи демократичне управління, вважається приводом до міжнародного, адже норми є загальновизнаними для усіх держав, а їх порушення не схвалюється на світовій арені.

Вирішення означених проблем передбачає виявлення таких ознак міжнародного конфлікту, які дозволили б відрізнити його, із одного боку, від війни, а із іншого – від різних військових акцій, що вживаються державами по відношенню один до одної [10].

Отже, міжнародні конфлікти мають під собою реальну основу, котру складають дійсні події, а не абстрактні теоретичні дослідження. У багатьох випадках доволі складно однозначно стверджувати, що представляє собою досліджуване явище – конфлікт або війну.

Наразі тільки закладається основа для міжнародної безпеки. Наявність міжнародної безпеки буде визначатися не відсутністю воєн та збройних конфліктів та не підтриманням військово-стратегічної рівноваги, а здатністю світової спільноти у цілому передбачити й своєчасно здійснювати зміни і запобігати подальшому розвитку протиріч.

Таким чином, міжнародний конфлікт постає певним явищем, що характеризується наявністю двох чи більше сторін, між якими виникли

непорозуміння, що стосуються міжнародного рівня і зачіпають політику інших держав, котрі не є його учасниками. Водночас, головним елементом під час визначення конфлікту є те, що всі сторони зосереджуються саме на реалізації своїх національних інтересів, а тому якщо вимоги однієї сторони задовольняються, вимоги іншої сторони не будуть реалізовані, адже конфлікт зосереджений на тому ж самому. В цілому конфлікт завжди набуває політичної форми, адже ці протиріччя усвідомлюються та вирішуються державами через механізм формування і здійснення зовнішньої політики. Що стосується типів та видів міжнародних конфліктів, існує широка типологія, яка сформувалась на основі суб'єктів міжнародних конфліктів, причин, територіального охоплення, часових меж і так далі.

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

2.1. Передбачення та запобігання міжнародним конфліктам

Однією з головних проблем для міжнародного співтовариства на сьогоднішній день є його нездатність достовірно й точно прогнозувати конфлікти, що мають здатність перерости у війни, та швидко реагувати на них. Передусім це пов'язується із швидкістю виникнення і поширення внутрішніх, етнічних та громадянських суперечок і небажанням держав вживати потрібних заходів для боротьби із наростаючими викликами й загрозами, що може спричинити появу конфліктів глобального рівня [7].

Втім не беручи це до уваги зростання присутності міжнародних організацій, державних та недержавних утворень у схильних до конфліктів територіях породжує надію на те, що багатосторонній підхід до запобігання конфліктам скоротить кількість витрат в майбутньому.

Таким чином, головним завданням в передбаченні будь-якого міжнародного конфлікту наразі є вивчення особливостей конкретних існуючих конфліктних ситуацій – політичних сил, що на цей момент впливають на сторони у конфлікті, особистостей лідерів, ресурсів. Це допомагає зрозуміти чого очікувати в деяких типах конфліктів чи і певними партіями і лідерами [6].

Цікавим є те, що наразі концепція запобігання конфліктам опирається, передусім, на досвід минулих подій, тож вчені–політологи постійно звертаються до інформаційних джерел за допомогою яких можна досліджувати розвиток і перебіг конфліктів, які суттєво змінили світовий порядок. До того ж, в останні роки ООН, що є лідером у стримуванні й подоланні міжнародних конфліктів, а також – регіональні і неурядові організації беруть постійну участь у систематичних заходах стосовно дослідження й оцінки невдалих місій і втрачених можливостей у процесі подолання міждержавних конфліктів.

Деякі вчені вважають, що метою запобігання конфліктам є не попередження, а запобігання його подальшим жорстоким проявам.

Профілактика – це застосування інструментів вирішення конфліктів, врегулювання і управління на його ранніх стадіях, від ескалації до насильства, а також в постконфліктних ситуаціях під час очікування можливого повторення збройного конфлікту [24].

Перший крок до запобігання полягає в самому виявленні конфліктів. Загалом, існує два підходи до раннього попередження: перший – це визначення країн або груп, що мають структурні умови, котрі статистично пов'язані із конфліктом, а другий передбачає відстеження найближчих причин жорстокого конфлікту або ознак початкового насильства. Важливим нововведенням під час запобігання конфліктам є практика превентивного розгортання конфлікту, його першопочаткове передбачення [22].

Однак не кожна держава готова взяти на себе відповідальність за безпеку іншої, ще й із врахуванням всіх ризиків і витрат. Превентивна дипломатія життєздатна тільки у тому випадку, якщо є сторони, готові пообіцяти допомогу та надати гарантії. Як приклад, можемо навести Будапештський меморандум – міжнародну угоду, укладену 5 грудня 1994 р. між Україною, Росією, Великою Британією та США про гарантії Україні у зв'язку з набуттям нею неядерного статусу. 14 січня 1994 року лідери України, Сполучених Штатів Америки та Росії підписали спільну заяву про наміри вивезти з України всю ядерну зброю. Наступною того року була угода, яку з усіх міжнародних договорів найбільше згадують, коли йдеться про російське вторгнення до України. Це Будапештський меморандум. Його уклали через 11 місяців, 5 грудня 1994 року. Втім, Україна не отримала гарантій безпеки в обмін на відмову від ядерної зброї і вимагає від держав-гарантів Будапештського меморандуму конкретних рішень, адже після анексії Криму і початку війни на Донбасі у 2014 р. Росія порушила цю міжнародну угоду.

Внутрішні місцеві організації майже завжди вимагають зовнішньої підтримки, щоб дійсно гарантувати вирішення конфліктних ситуацій. Держави, готові взяти на себе ці обов'язки є передусім зацікавленими сторонами у гарячих точках. Їх інтереси можуть бути геополітичними чи спровоковані політично

складними наслідками насильства (потоки біженців, регіональна дестабілізація, тиск із боку груп вигнання). Фактори витрат, як у політичному, так і фінансовому плані, спонукають такі держави взяти на себе серйозні зобов'язання [45].

Існують різні стратегії запобігання конфліктам. Прямий метод має на меті негайну відповідь на неминучу кризу. Тоді мета є дуже гострою та конкретно скерованою на зменшення насильства між визначеними суб'єктами у короткостроковій перспективі. Прикладами таких практичних заходів можуть бути встановлення фактів, моніторинг, ведення переговорів, посередництво і зміцнення довіри.

Структурний метод запобігання міжнародним конфліктам передбачає ширшу перспективу, більший обсяг цілей і дій в довгостроковій перспективі. Він спрямований не тільки на зменшення насильства, але і усунення його основних причин і середовища, що його породило. А кінцевою метою є забезпечення людської безпеки, добробуту й справедливості [50].

Отже, структурний метод запобігання має включати у себе політичні, соціальні й економічні особливості, серед яких передбачається просування активного громадянського суспільства і належного управління, захист прав людини й реінтеграція колишніх учасників бойових дій, та економічний розвиток і розвиток стратегічного партнерства із іншими країнами [32, с. 31].

Звісно, за умов сучасного розвитку міжнародних відносин виникають нові, більш сучасні форми і методи запобігання конфліктам. Беручи до уваги те, що протікання міжнародних конфліктів залежить саме від інтересів, залучених в потенційний конфлікт держав, більшість з них, як і раніше вважають за краще діяти у односторонньому порядку чи спільно із небагатьма іншими державами для збереження свободи дій та забезпечення їх ефективності.

Це спонукає до появи контактних груп, утворених з сукупності держав із спільними інтересами і планами на майбутнє. Вибірчий чи односторонній характер цих домовленостей призводить до поширення політики запобігання конфліктам, що виключає малі держави й недержавні утворення, що сприяє чіткому зосередженню на окремому конфлікті і початку ефективної боротьби із

його поширенням [32]. Ця діяльність допомагає не лише запобігти виникненню конфліктів, але і надає змогу передбачити їх появу в майбутньому.

Зазначимо, що чим більше в світі відбувається конфліктів, тим частіше держави намагаються у них втрутитись і допомогти із їх вирішенням. Передусім це стосується провідних гравців на міжнародній арені, що ставлять собі за мету допомогти великій кількості держав, що цього потребують. До прикладу, ООН наразі проводить 16-17 паралельних миротворчих операцій на рік і ще близько 20-ти політичних місій в конфліктних регіонах. На додаток до операцій ООН, за останні кілька десятиліть втручання регіональних міждержавних організацій в конфлікти поступово стало усталеною практикою. У Європі втручання в конфлікти здійснюють Європейський Союз та НАТО. Наразі Організація договору про колективну безпеку утворила власні колективні миротворчі сили, підписавши із ООН рамкові угоди щодо можливості використання її миротворчого потенціалу у операціях за мандатом ООН [33].

Зазначимо, що миротворчі операції ООН виявились одним з найефективніших інструментів втручання у конфлікти. За останні 70 років ООН провела 70 подібних операцій. На сьогодні ООН проводить 16 операцій стосовно вирішення міждержавних конфліктів [35]. Врегулювання конфліктів й проведення миротворчих операцій – доволі складна робота, і, до того ж, неоднозначна за своїми наслідками. Наприклад, після нападу Росії на Україну 24 лютого 2022 р. Організація Об'єднаних Націй розгорнула масштабну діяльність з надання допомоги тим, хто був вимушено переміщений або постраждав від війни будь-яким іншим чином.

Організація допомогла запобігти переростанню багатьох конфліктів у повномасштабні війни. До ООН часто звертаються для проведення переговорів щодо врегулювання конфлікту. Найбільшу відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки бере на себе Рада Безпеки. Щодо військових сил, то вони складаються з окремих національних контингентів, їх також називають «блакитними шоломами». Протягом понад семи десятиліть організація здійснила

багато успішних миротворчих місій, які позитивно вплинули на життя людей [33].

Отже, ООН – універсальна, що має найбільшу серед інших міжнародних організацій легітимність, багатoproфільна система органів, організацій та інших структур. Однією з головних цілей Організації Об'єднаних Націй є підтримка міжнародного миру та безпеки. Головними органами ООН є Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна та соціальна рада (ЕКОСОС), Рада з опіки, Міжнародний суд, Секретаріат [52].

Організація Об'єднаних Націй відіграла надзвичайно важливу роль у зменшенні масштабів конфліктів у низці регіонів світу, виступаючи посередником на мирних переговорах та сприяючи здійсненню мирних угод. Миротворча діяльність Організації Об'єднаних Націй є унікальним і динамічним інструментом, створеним Організацією для надання допомоги країнам, що постраждали від конфлікту, у формуванні умов для встановлення міцного світу. Сьогоднішні миротворчі операції покликані не лише підтримувати мир і безпеку, а й сприяти політичному процесу, захищати цивільне населення та допомагати в роззброєнні.

Завдяки своєму унікальному міжнародному характеру та повноваженням, наданим їй засновницькою хартією, ООН може вживати заходів з широкого кола питань і бути форумом для своїх 193 держав-членів, щоб висловити свою думку через Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Ради, та інші органи і комітети [33]. Бюджет ООН на 2020 рік склав 3,1 мільярда доларів, не включаючи додаткові ресурси, пожертвовані державами-членами, такі як миротворчі сили (Додаток А).

На сьогоднішній день існує багато проблем, які перешкоджають успішній діяльності операцій ООН. Найвагомішими серед них є політичні, військові та гуманітарні, вони більшою мірою становлять серйозний виклик миротворчим операціям. Відсутність справжньої згоди держави перебування є однією з найбільших загроз для успіху сучасних миротворчих операцій ООН. Вони стверджують, що без активної підтримки урядів країн перебування миротворчих

місії для досягнення їхніх мандатів, місіям дуже важко розробити чіткі та стійкі стратегії виходу, які обов'язково передбачають передачу деяких завдань державним органам. Миротворці не можуть зупинити геноциди чи порушення прав людини, проте вони повинні працювати серед добре налагоджених збройних груп повстанців. Це також ускладнює діяльність миротворчим силам ООН. Випадки у Сомалі (1992 р.) та Руанди (1994 р.) є яскравим доказом у цьому питанні. У Руанді приблизно 800 000 людей було вбито збройними групами (у 1994 році) протягом місяця під час перебування там миротворчих сил ООН. Тоді боснійське мусульманське місто Сребрениця впало в облогу сербськими ополченнями, під час якої було вбито 8000 мусульман на очах миротворчого контингенту ООН [38]. Це досить чітко вказує на межі миротворчого мандату ООН щодо контролю насильства або порушення прав людини під час операцій.

Для миротворчості властивою є постійна динаміка через зміну самої системи міжнародних відносин й переформатування порядку у системі безпеки. Незважаючи на центральне завдання із підтримки миру й безпеки, діяльність із підтримання миру як комплексний феномен постає основою міждержавної політико-дипломатичної взаємодії із врегулювання конфліктів, способом підвищення міжнародного впливу із боку інших держав і міжнародних організацій [19]. Участь в запобіганні й управлінні конфліктами також розкриває дилему між пом'якшенням гуманітарної кризи та пошуком довгострокового рішення. Вчені впевнені у тому, що «війна повинна мати шанс» та розіграватися сама собою, а не «підтримуватися гуманітарною допомогою» [13, с. 36].

Крім того, слід продумати й передбачити втручання у конфлікт. Простого рішення втрутитися недостатньо – неправильне застосування сили може загострити деякі конфлікти й призвести до загибелі великої кількості людей. Із цієї причини часто ведуть мову про те, що державам слід розробити певну стратегію виходу з конфлікту, перш ніж у нього вступити. Проте інколи, як, наприклад, в Косово, наполягання на точному маршруті втручання і конкретному політичному кінцевому стані для регіону перед тим, як брати участь, було б контрпродуктивним [31].

Для провідних світових держав, що прагнуть глобального лідерства, наразі вигідніше зробити міжнародний конфлікт керованим та використовувати його у власних цілях, аніж сприяти його мирному вирішенню. Через це провідні світові лідери активно розвивають ідеологію ціннісного управління конфліктами, а концепції управління міжнародними конфліктами висуваються на передній план миро творчості [22].

Таким чином, за умов сучасного розвитку міжнародних відносин, ефективне запобігання конфліктам вимагає розробки комплексної, багатоаспектної й послідовної стратегії. Багатосторонній підхід до запобігання конфліктам є корисним та необхідним: порівняльні переваги кожної організації можуть у сукупності допомогти одержати рішення, необхідне для перемоги над конфліктами.

Незважаючи на це, слід враховувати, що об'єднання зусиль і спільна діяльність в міжнародному середовищі є непростим завданням. У зв'язку з останніми подіями (повномасштабне вторгнення Росії на територію України) стає зрозуміло, що більшість держав є неготовими до співпраці, адже слід враховувати не тільки свої національні інтереси і рухатися на зустріч в багатьох ситуаціях.

2.2. Способи і механізми врегулювання конфліктів

Міжнародне регулювання конфліктів стосується процесів зняття напруженості між державами чи підтримки їх на рівнях, які відповідають постійному мирному переслідуванню державами власних цілей. Врегулювання конфлікту – це стратегія процедурного рішення цього конфлікту, спрямована на досягнення компромісу, що дозволить сторонам прийти до певних початкових цілей. Врегулювання є процедурою, спрямованою на усунення головних протиріч й прийняття рішення, вигідного усім учасникам конфлікту.

Існує чимало інструментів, які застосовуються сторонами конфлікту задля його розв'язання. До того ж, найчастіше, вони перебувають в незалежності від

дій ООН і регіональних організацій чи намагаються взаємодіяти із ними. Загалом, наразі найбільш ефективною й розповсюдженою формою регулювання міждержавних конфліктів є досягнення балансу інтересів його сторін, що дозволяє усунути саму причину конфлікту. Незважаючи на прагнення вирішувати міжнародні конфлікти мирним шляхом, держави намагаються не забувати про застосування сили, будучи готовими до будь-якого перебігу подій [20].

Виділяють декілька загальних методів залучення сили у системі попередження чи регулювання міждержавних конфліктів: переконання, примус та придушення. Метод переконання – це певний комплекс заходів, які вживаються державою по відношенню до іншої держави задля утворення сприятливих умов для реалізації національно-державних інтересів в зовнішньополітичній діяльності. Він є найбільш ефективним на ранніх стадіях конфлікту та дозволяє регулювати протиріччя між державами. На даному етапі активно застосовуються двосторонні й багатосторонні консультації, заяви про наміри.

Метод примусу є комплексом заходів держави, що спрямовані на нав'язування іншій державі своєї волі шляхом застосування сили. Примус відрізняється більшою рішучістю дій та інтенсивністю використання сукупної могутності держави задля досягнення власних цілей. Як правило, у міжнародній практиці примус застосовується на кризовій фазі конфлікту як засіб запобігання чи зупинки його кризового розвитку.

Метод придушення – це повне позбавлення противника можливості до опору чи знищення його завдяки військовій силі. При придушенні інтенсивність дій держави зростає. Наслідком використання цього методу є дозвіл міждержавного конфлікту чи його перехід до латентного стану [21].

Наразі військові організації доволі частіше використовуються по-новому і для нових цілей вирішення конфліктів. Збройна сила не дуже часто застосовується для прямого втручання, навіть в Європі, де регіональні організації є особливо сильними. Миротворчі місії інколи фізично відокремлюють

противників для запобігання подальшому насильству, однак вони надають гуманітарну допомогу, переселяють біженців і сприяють відновленню інфраструктури.

Механізми мирного вирішення конфліктів вироблялися протягом всього їх історичного розвитку. Проте, міжнародно-правову норму імперативного характеру про мирне вирішення міжнародних конфліктів було сформовано недавно. Подальший розвиток принципу мирного вирішення міжнародних зіткнень спостерігається у статутах міжнародних організацій, в тому числі у організаціях системи ООН.

Традиційним методом мирного урегулювання міжнародних конфліктів є переговори. Починаються вони тоді, коли одна чи декілька сторін конфлікту приходять до висновку, що подальші військові дії бажаних результатів не принесуть, а ціна їх продовження може бути досить великою [20].

Часто переговори ініціюються сторонами конфлікту або пропонуються ззовні – іншими державами, які прагнуть допомогти, втрутившись в суперечку. Вони проводяться швидко та з однозначною вигодою для однієї із сторін в випадку капітуляції переможеної держави чи їх коаліції, втім частіше переговори є затягнутими в часі та проходять кілька стадій. Найбільш типовими із них є такі етапи як домовленості сторін про згоду на переговори, припинення військових дій, початок та хід переговорного процесу, констатація результатів переговорів і реалізація досягнутих результатів [24].

Зрозуміло, що переговори як метод, можуть використовуватися як для врегулювання конфлікту, так і його попередження. Вже перебуваючи у стані конфлікту, проте побоюючись його подальшої ескалації, сторони через часткові домовленості можуть уникнути подальшого розвитку конфлікту і його переходу на новий рівень. Тобто, головне призначення політичних переговорів полягає у запобіганні політичних конфліктів та врегулюванні їх у разі виникнення.

Відносно новим способом запобігання і подальшого врегулювання конфлікту є застосування превентивної дипломатії, попередження конфліктів й інші форми превентивних дій, що спрямовані на зупинення збройних конфліктів

від самого початку їх ескалації до широкомасштабних збройних протистоянь. Превентивна дипломатія, хоча й схвалюється ООН як один з методів протидії конфліктам, але такі способи вирішення зіштовхуються з великими перешкодами [20].

Це пояснюється тим, що складні міждержавні конфлікти поступилися місцем широкомасштабним громадянським війнам, що є достатньо серйозними, щоб завдати значної шкоди у національному масштабі та, водночас, дуже незначними для привернення негайної уваги із боку Ради Безпеки ООН. Однак ці тривалі конфлікти все більше закріплюються й поширюються у географічному плані, продовжуючи тривалість середнього збройного конфлікту. Тож, більшість політичних діячів вважають за потрібне вдосконалювати і використовувати методи превентивної дипломатії на практиці [18]. Наразі такі конфлікти поширені у Афганістані, Південній Македонії, Сербії, Сирії, Ємені.

Політичне врегулювання конфліктів, тобто знаходження взаємоприйнятої згоди між учасниками конфлікту політичним шляхом за допомогою переговорів, політичних технологій й процедур, наразі є найважливішою категорією сучасної конфліктології та політичної науки.

Пошук та розробка технологій політичного вирішення конфліктів ґрунтується на виокремленні співпадаючих інтересів та визнанні цінностей усіма конфліктуючими сторонами, що сприяє вирішенню конфліктів мирними засобами. В той же час, регулювання конфлікту не усуває та не викорінює існуючих протиріч, що лежать у основі конфлікту, а тільки прагне їх максимально згладити та виробити формулу компромісного рішення, що перешкоджає подальшій ескалації конфлікту [27].

Задля регулювання міжнародних конфліктів вчені К. Томас та Р. Кілманн розробили п'ять стратегій урегулювання конфліктів, що наразі застосовуються більшістю держав як невід'ємна частина зовнішньої політики. Стратегії передбачають уникнення, перемогу, компрометацію, пристосування і співпрацю [37].

Наявність цих стратегій говорить про те, що всі держави по-різному звикли боротися із викликами й загрозами і застосовувати стратегію, що якось би відрізнялась від інших. Однак, як показує практика, на різних етапах розвитку конфлікту доводиться застосовувати кожен із стратегій.

Найпершою й найбільш ефективною стратегією вважається уникнення конфлікту. Тобто, держави просто ігнорують конфлікт чи відмовляються від нього, обирають такий метод, коли дискомфорт від конфронтації перевищує потенційну нагороду за вирішення конфлікту. Ініціатору конфлікту у такому разі може здаватися, що держава, із якою ведеться боротьба, просто здає позиції і відступає, однак це свідчить про замовчування і неоголошення подальших планів і дій задля повного припинення подальшого розвитку конфлікту.

Стратегією конкуренції користуються держави, що вступають в конфлікт, плануючи одержати тільки перемогу. Вони відмовляються співпрацювати і домовлятися. Цей метод характеризується припущенням, що одна сторона виграє, а усі інші програють. Тут немає місця різним точкам зору в поінформованій загальній картині і розробці планів стосовно поділу інтересів. Таку стратегію не вважають вдалою й ефективною, рідко трапляється так, щоб конкурентна боротьба призвела до міжнародного миру і врегулювання конфліктів [20].

Пристосування – це стратегія, за якої одна сторона поступається бажанням або вимогам іншої. Вони співпрацюють, проте не виступають одним цілим. Зазвичай, провідні держави використовують цю стратегію задля відволікання конкурентів. Як і стратегія уникнення, стратегія пристосування це може спричинити глобальні проблеми. Разом із вже наявним конфліктом може виникнути ще і внутрішній між державами, що, здавалося б, співпрацюють.

Наступною не менш важливою стратегією є співпраця – метод, що застосовується державами, які готові розділяти власні інтереси й співпрацювати із іншими для одержання спільної перемоги. Всі держави дозволяють іншим учасникам зробити власний внесок з можливістю спільного створення спільного рішення, що може підтримати кожен [22].

Інша стратегія – компроміс, коли учасники налаштовані на одержання повної перемоги, втім готові йти на домовленості у випадку виникнення пропозицій і готові навіть співпрацювати. Концепція полягає у тому, що кожен частково відмовляється від власних інтересів, та ніхто не одержує усього, чого прагнув на початку. Цю стратегію можемо охарактеризувати, як поділ інтересів і цілей, проте у кінцевому варіанті конфлікт буде урегульовано [12].

Міжнародні конфлікти не тільки стали одним із провідних факторів нестабільності у світовій політиці й ознакою наростаючого хаосу у міжнародних відносинах, але і є точкою перетину інтересів найбільших світових акторів, у тому числі й США [11, с. 27].

США залишаються головною державою-популяризатором ідей щодо демократичного устрою, захист прав та свобод громадян, громадянське суспільство, закон як найвищу цінність для усіх. Під цією егідою США часто виступають як прямі посередники під час вирішення низки міжнародних конфліктів. Навіть в моменти, коли національні інтереси Сполучених Штатів скеровані на підтримку однієї із сторін, вони намагаються продемонструвати, що підтримують дві сторони конфлікту, щоб бути у партнерстві зі всіма, одержати визнання із боку та зберегти статус провідної світової держави [13].

Можемо стверджувати, що опис, характеристика та оцінка теоретичних моделей політичної конфліктології у США та їх застосування у межах практичної політичної конфліктології мають велике значення не лише для Сполучених Штатів, але і усієї системи міжнародних відносин загалом.

Розглядаючи американські моделі управління міжнародними конфліктами, слід виділити дві основні, що є прямо протилежними одна одній за змістом. Окрім того зазначимо, що автори цих моделей не лише впливали, але часто навіть формували зовнішню політику США. Тому можемо зазначити, що ці моделі стали одними із тих, що вплинули не лише на зовнішню політику США, але й на відносини між країнами на світовій арені [29].

Переговорні і примусові моделі вирішення конфліктних ситуацій, що застосовуються американськими теоретиками й практиками, безпосередньо

пов'язані із зовнішньополітичною діяльністю та складають основу зовнішньої політики США. Модель переговорів, розроблена А. Рапопортом, Р. Фішером, В. Юрі та ін. спрямована на мирне вирішення міжнародних конфліктів. Сторони конфлікту мають намагатися шукати можливості поважати власні інтереси та, за необхідності, бути готовими до певних компромісів не порушуючи їх головні інтереси, але в той же час уникати протилежних позицій, що провокують ескалацію конфлікту. Модель ґрунтується на еквівалентності й рівності конфліктуючих країн та доводить їх до статусу партнерів [28, с. 42].

Примусова модель, найбільш типовий представник якої економіст Т. Шеллінг, навпаки, зосереджує зусилля не на пошуку компромісу, а на відстоюванні своєї позиції та виборі поведінки, котра б забезпечила перемогу. Не можемо сказати, що примусова модель повною мірою виключає компроміс як інструмент вирішення конфлікту, але розуміє його особливим чином – проведення військових операцій таким чином, щоб мінімізувати збитки, або стримування ворога загрозою війни [30, с. 75].

Не слід забувати й про приналежність США до однієї із чотирьох домінуючих культурно-цивілізаційних моделей вирішення конфліктів. Англосаксонська модель реалізується у політиці держави під виглядом проведення спеціальних психологічних операцій, де застосування зброї розглядається у якості прямого відношення до технологій інформаційно-психологічного управління масовою свідомістю населення у зоні міжнародного конфлікту. Тобто це є тою самою примусовою моделлю, але у більш сучасній і «лояльній» інтерпретації.

У основі англосаксонської моделі лежить укорінена у свідомості молода ідеологія та світогляд протестантизму: всі три основні американські ідеологічні концепції – «експорт демократії», «силове умиротворення» та «оксамитові революції» – є переробкою та розвитком основних норм протестантського світогляду. Як приклад, військові компанії США й НАТО у Іраку та Афганістані, на Балканах відіграють технології інформаційно-психологічного впливу та управління [15].

Наразі регулювання багатьох міжнародних конфліктів відбувається під егідою США. Останнім часом політика США у вирішенні міжнародних конфліктів все частіше піддається критиці, наприклад, участь США у «кольорових революціях» по усьому світу, підтримка опозиційних та лояльних до США організацій через некомерційні фонди. Яскравим прикладом такої «самостійної політики» держави є її повне відчуження від діяльності інших членів ООН. Ще в період «холодної війни» значимість ООН полягала у здійсненні посередницької функції між наддержавами та підтримці статус-кво. За умов постбіполярності головне призначення ООН бачилося у формуванні більш безпечного світу в умовах високої конфліктності світу після закінчення «холодної війни» [3, с. 102].

Тепер застосування силових методів стало можливим не лише у випадку самооборони, але й під час запобігання гуманітарних катастроф, масових порушень прав людини, терористичних актів. Проте, на практиці ефективність ООН у трансформації світу, не співпадала із вимогами й уявленнями США. Піддавши критиці ООН, Сполучені Штати, зайняли позицію, за якою коаліція демократичних держав також може брати участь у процесі трансформації світового порядку [16, с. 53].

Американський вчений Д. Каллахан закликає США переглянути існуючі моделі управління міжнародними конфліктами та розробити загальні керівні принципи, за якими Штати займуть певну позицію та зроблять корисний внесок у процес їх вирішення. За його словами, конфлікти у сучасному світі носять переважно територіальний характер, а в основі територіальних конфліктів полягають два взаємовиключних принципи міжнародного права – принцип територіальної цілісності та право народів на самовизначення. А нехтування правом народів на самовизначення й територіальну цілісність держав здатне привести до напруження у світі [9, с. 68].

Сучасні конфлікти вимагають від світової спільноти не лише пошуку нових підходів та способів впливу на них, але і формування нових парадигм управління ними. Цими парадигмами наразі можуть бути лише концепції й

моделі управління конфліктами із застосуванням технологій інформаційного й психологічного впливу, заснованих на культурних та цивілізаційних традиціях. США продовжують бути єдиною наддержавою, що суттєво лідирує за всім сукупним силовим потенціалом і може бути тією державою, що буде рушієм позитивних змін в світі. Для цього тільки потрібно направити потенціал не на становлення власного лідерства на міжнародній арені, а на реальне вирішення існуючих та наростаючих міжнародних конфліктів.

Існує чимало методів, стратегій і способів врегулювання конфліктів. В разі виникнення загрози, будь-яка із держав одразу ж намагається обрати власний шлях для їх уникнення чи подолання. Звісно, за умов сучасного розвитку міжнародних відносин слід було б звертатись тільки до мирних методів врегулювання, чи намагатись запобігти розвитку суперечок та конфліктів. Однак, розвиток нових сфер діяльності, поява нових методів взаємодії між державами породжують та нові виклики, що, на жаль, не завжди можна подолати за допомогою переговорів і домовленостей.

Військовий підхід та силові методи задля одержання безпеки ніколи не можуть зробити державу захищеною у довгостроковій перспективі, адже вони покликані, передусім, зупинити вже існуючі загрози, а не усунути головні причини цих загроз і передбачити виникнення подібних конфліктів в майбутньому.

Ефективні стратегії врегулювання конфліктів також мають вирішальне значення. Держава може забезпечити себе усе більш дорогою зброєю й системами спостереження, проте не може запобігти тероризму і війні тільки завдяки мілітаристським підходам. Для цього варто усунути причини, які утворюють загрози нинішній безпеці: соціальну нерівність, політичну ізоляцію, бідність [20]. Ці глобальні виклики можна змінити у довгостроковій перспективі, проте вони вимагають об'єднання зусиль і прагнення уникнути конфліктів в подальшому. На сьогодні, міжнародні конфлікти, дійсно, постали точкою перетину інтересів найбільших світових акторів.

Таким чином, теорії і методи міжнародного врегулювання конфліктів полягають в тому, що конфлікт є динамічним процесом. Виокремлюється не лише одна теорія з вивчення природи конфлікту на глобальній арені, а також немає одного конкретного методу для його врегулювання.

Велика кількість методологічних підходів до вирішення конфліктів визнають, що у зв'язку з динамічним характером, конфлікт прогресує на різних стадіях. Наприклад, стадії конфлікту, зазвичай, включають його виникнення, ескалацію, тупикову ситуацію, деескалацію, врегулювання суперечок і постконфліктну світобудову. Ці етапи є нелінійними, вони можуть повторюватися, або іноді конфлікт передусім переходить від двох до трьох етапів. Кожен етап має відповідні стратегії, які дозволяють мінімізувати насильство і допомогти вирішити й трансформувати конфлікт. Наприклад, виникнення конфлікту відбувається, коли виявляються конкуруючі інтереси, потреби або цінності [45].

Отже, врегулювання конфлікту залежить від зацікавленості у цьому обох сторін. Воно не може бути одностороннім, а розробка стратегії його подолання має здійснюватися як стороною, що це розпочала, так і державою, що є ініціаторкою його вирішення. Тільки так можна досягти хоча б мінімального запобігання подальшого розвитку конфлікту.

2.3. Практичні рекомендації щодо запобігання і протидії міжнародним конфліктам

Сьогодні держави намагаються запобігти виникненню міжнародних конфліктів. Утворюються нові об'єднання задля боротьби із існуючими загрозами, проводяться реформи, міжнародні й регіональні організації та держави об'єднують власні зусилля для боротьби із поширенням збройних конфліктів. Однак суперечливі погляди на запобігання конфліктам обмежують ефективну багатосторонню діяльність і не дають можливості сторонам об'єднати зусилля задля одержання спільного позитивного результату. Головною

причиною невдач, передусім, є одностороння діяльність кожної із держав і зацікавленість у задоволенні тільки своїх національних інтересів [17].

Єдиною спільною рисою політики управління конфліктами є готовність пов'язати свою політику безпеки із розвитком і співпрацею, пов'язаною із розвитком. Країни прагнуть відігравати активну роль в співпраці в галузі розвитку як невід'ємної частини власної політики стосовно пошуку статусу у глобальному управлінні.

Попри різницю в підходах і практиці урегулювання конфліктів, сили, що зростають, мають здатність і потенціал об'єднуватися відповідно до спільно визначених глобальних інтересів і під егідою міжнародних організацій, передусім ООН [36].

З появою нових загроз безпеці, що походять від жорстоких державних і недержавних суб'єктів та великої кількості факторів, які призводять до виникнення суперечок в усьому світі, конфлікти змінюються, тому великі і зростаючі держави по-різному управляють ними. В сучасному середовищі безпеки зростаючі держави стикаються із певними проблемами, які впливають на їх підходи до розв'язання конфліктів, і на те, які інструменти вони застосовують для управління цими конфліктами. Нинішнє нестабільне середовище безпеки вимагає міцнішої співпраці в сфері дипломатичного й військового примусу [12].

Зрозуміло, що управління міжнародними конфліктами не відповідає єдиній політиці або може бути успішно проведене без координації традиційних держав в глобальних і регіональних інституційних умовах. В сучасній структурі глобалізації управління міжнародними конфліктами вимагає нової і ефективної інституційної основи, нових концепцій і нового розподілу ролей між традиційними й нетрадиційними суб'єктами [18]. Через це ініціативи ООН, що не базуються на підтримці миру, із використанням існуючих інструментів управління конфліктами чи утворення нових інструментів і механізмів управління конфліктами можуть допомогти зростаючим державам відігравати набагато більш оперативні й активні ролі в розбудові миру.

Порівняно із минулими десятиліттями, питання міжнародної безпеки розглядається зараз детальніше і потребує вирішення нагальних проблем за короткий період. Через це важливим є дослідження динаміки розвитку «конфліктів нового покоління» протягом останніх років за умов сучасних трансформацій у міжнародному середовищі.

Вдалим прикладом подібного протистояння і спроб його регулювання є конфлікт інтересів двох провідних держав світу. Відносини США та Китаю були й залишаються одними із найскладніших двосторонніх відносин у міжнародному середовищі. За останні 30 років вони зазнали вражаючої зміни: від ворожості й конфліктів до відвертого діалогу і конструктивної співпраці. Ці дві великі країни віднайшли спільну мову із питань торгівлі, інвестицій та безпеки. Однак ключові питання залишаються невирішеними, а держави й надалі продовжують перебувати в стадії очікування [38].

Суперництво між двома державами стало парадигмою міжнародних відносин загалом. Воно утворює реальний політичний, військовий і економічний розвиток інших провідних держав світу, та, імовірно, це продовжиться протягом певного часу. Стратегічне суперництво між США і Китаєм ризикує вилитися в багатоплановий світовий конфлікт, що представляє економічну й військову небезпеку. Китай стає економічним центром, військовою силою у Азії та потенційним суперником США. Конфлікт між США і Китаєм є прикладом доволі складних та багаторівневих двосторонніх відносин.

Врегулювання будь-якого конфлікту, а передусім на міждержавному рівні, несе у собі певну стратегію. Через це для врегулювання подібного протистояння слід зрозуміти причину його невирішеності і подальшого розвитку. Відомо, що останнім часом США і Китай постійно намагаються налагодити відносини через проведення мирних переговорів. Однак з роками виникають нові перешкоди для остаточного регулювання конфлікту між державами.

В контексті конфлікту інтересів США й Китаю доволі актуальним постає питання безпеки, адже Китай з роками прагне забезпечити власну безпеку [15]. США теж звинуватили Китай в експорті небезпечної зброї і ракетних технологій

до таких країн, як Пакистан і Північна Корея. Втім, напруження дещо спало, адже Китай оголосив про план обмеження експорту ракет й інших технологій подвійного використання. Однак США планують побудувати систему протиракетної оборони, а Китай, який має на меті покращити свій ядерний потенціал, неабияк вплине на початок важких часів для міжнародного середовища [51]. С. Бульбенюк стверджує, що у цьому десятилітті сектор протистояння Китаю і США зазнає трансформації з залученням партнерів нижчого рівня із обох сторін в усіх сегментах реалізації їх геоекономічних та геополітичних інтересів [4, с. 49].

З точки зору міжнародних відносин, дилема безпеки є однією із найбільш складних проблем в сучасних взаєминах між країнами. Сутність дилеми полягає у тому, що чим більше одна держава озброюється задля захисту національної безпеки, тим більше інші держави відчують загрозу для себе та починають також озброюватися. Це ставить під сумнів будь-які мирні домовленості і повністю знищує довіру між державами. Як приклад можемо навести агресивну та мілітаристську політику РФ. Держава-агресор задля власних амбіцій та давнього бажання світового панування проводить свою політику агресивними засобами, не вагаючись застосовувати різні засоби з мілітаризації.

Зазначимо, що на відносини між державами часто впливають не тільки вони самі. Наприклад, війна із тероризмом, який залишається однією із найсуттєвіших проблем сучасності, поставила китайсько-американські відносини на міцніші основи. Потенціал успішного і стійкого діалогу посилюється. Спільна стратегічна стурбованість тероризмом призвела до відчутної співпраці: підтримка Китаєм кампанії під керівництвом США у Афганістані, обмін розвідданими і підтримка із боку Китаю репресій проти ісламських сепаратистів на західних територіях Китаю [46].

Однак, підґрунтя для негативного розвитку подій все ж залишається. Також на сьогоднішній день суттєву проблему становить невирішене питання щодо Тайваню, особливо в умовах нещодавнього візиту представника США Ненсі Пелосі в Тайвань та різкої реакції на цю подію від Китаю.

Врегулювання цього конфлікту багато у чому залежить не тільки від впливу зовнішніх факторів, стабільності або нестабільності існуючої системи міжнародних відносин і економічних або соціальних чинників. Вирішення будь-якого конфлікту, передусім, залежить від прагнення держав, залучених у нього забезпечити собі та іншим мирне існування [24].

Детальне дослідження причин і природи виникнення міжнародних конфліктів надає можливість спрогнозувати й запобігти подальшому виникненню подібних міжнародних конфліктів в майбутньому, а також запропонувати ефективні шляхи врегулювання уже наявних міжнародних конфліктів.

Першочерговим завданням на шляху до врегулювання будь-якого міжнародного конфлікту є визначення того, що міжнародні конфлікти мають різні виміри та демонструють різну ступінь придатності до управління ними. Загальні стратегії чи підходи, що можуть застосовуватися у одних конфліктах, можуть зовсім не підходити для інших. Слід розглянути і запропонувати рекомендації стосовно ефективності абсолютно різних методів і стратегій управління конфліктами і те, як вони можуть бути застосовані для впливу на припинення тривалих чи нерозв'язаних конфліктів.

Не менш важливим є розуміння того, що міжнародні конфлікти не проявляються у серії окремих, не пов'язаних між собою епізодів. Конфлікти мають минуле, яке певною мірою має допомогти дослідити первісні причини появи суперечок. Держави, що беруть участь в конфлікті, мають спиратись на досвід минулих подій із врахуванням помилок, які призвели до того, що конфлікт є невирішеним, або повторився знову.

Слід пам'ятати, що управління конфліктами – це раціональний і свідомий процес прийняття рішень, завдяки якому сторони конфлікту за допомогою чи без допомоги інших держав і міжнародних організацій вживають заходів для трансформації, деескалації чи припинення конфлікту загальноприйнятими способами.

Спектр методів й інструментів, які забезпечують довготривале управління конфліктами, є доволі широким. Він варіюється від примусових заходів до втручання третіх сторін і багатосторонніх конференцій. Ефективним способом вибору ефективнішого методу врегулювання міжнародного конфлікту може стати поділ існуючих методів на односторонні, двосторонні (наприклад, переговори) й багатосторонні (втручання третьої сторони). Важливим також є роль чинників, що впливають на вибір реакції на конфлікт, а також те, як конкретні умови справляють вплив на вибір окремого методу управління конфліктами чи його остаточний результат [20].

В умовах сучасності держави, що є учасниками конфліктів, ставлять собі за мету вирішити дану проблему шляхом мирних переговорів. Втім сьогодні спостерігаються конфлікти, що перебувають на стадії, коли звичайних переговорів недостатньо. Усе частіше держави мають жертвувати значною частиною власного потенціалу для одержання хоча б можливості спробувати вирішити конкретну суперечку.

Варто продумати і розробити власну стратегію як запобігання, так і подолання конфліктів у разі їх виникнення і врахувати фактори, які впливають на управління міжнародними конфліктами та включають характер міжнародної системи, характер самого конфлікту і внутрішні характеристики залучених держав [22].

Характер міжнародної системи впливає на очікування держав і стратегії, які вони можуть застосовувати задля виходу із конфлікту. Такі особливості, як полярність міжнародної системи, закономірності узгодження і розподіл можливостей, пов'язані із різними підходами до регуляції конфліктів. Звісно, характерний для останніх років підхід до регулювання міжнародних конфліктів, залишиться найбільш ефективним способом й для запобігання їх виникненню загалом. Переговори є тим процесом, за допомогою якого конфліктуючі сторони можуть нейтралізувати свої відмінності через консенсус – своєрідну техніку як боротися із конфліктом чи досягти згоди до початку конфлікту.

Існує чимало методів ефективної боротьби проти держави-супротивника, та порад стосовно того, як правильно поводитись під час переговорів та військового протистояння. Втім найбільш вдалим способом протидії міжнародним конфліктам є вміння запобігати їх виникненню [1].

Готовність держав і їх прагнення до запобігання виникненню узагалі будь-яких суперечок відіграє вагомий роль. Не всі держави згодні пожертвувати, наприклад, власними принципами, існуючими законами для уникнення конфліктних ситуацій із іншими країнами. Через це головним рушієм позитивних змін можуть виступати треті сторони – зацікавлені держави й міжнародні організації. Наприклад, ООН слід краще інтегрувати свої основи миру і безпеки, розвитку і прав людини для того, щоб перейти від своєї реактивної позиції до підходу, що орієнтується на запобігання конфліктам.

Наразі запобігання конфліктам має розумітися не тільки з точки зору запобігання спалаху, однак і продовження, ескалації й повторення конфлікту. Підтримка миру і сталий розвиток мають працювати як одне ціле, а не двома окремими шляхами, як це часто бувало раніше [45].

Таким чином, для запобігання і протидії міжнародним конфліктам, держави мають, передусім, розуміти й відчувати власний потенціал і бути готовими на певному етапі враховувати не тільки власні національні інтереси, але й інтереси інших держав, прийти разом до єдиного спільного рішення, а із деякими з них об'єднати зусилля й сприяти вирішенню міжнародного конфлікту.

Насамперед ефективна діяльність із запобігання конфліктам передбачає усунення чинників структурного характеру, з яких суспільство у тій чи іншій країні виявляється схильним до конфлікту. Проводячи заходи, націлені на забезпечення безпеки людей, доброго управління, розвитку на основі справедливості та поваги до прав людини, держави і міжнародні організації мають сприяти зміцненню безпеки у світі шляхом усунення першопричин війни. Миротворчість не може бути інструментом, придатним у всіх ситуаціях, або замінювати собою інші види заходів міжнародного співтовариства. Однак у певних ситуаціях за наявності реалістичного мандату, достатнього обсягу

ресурсів та міжнародної підтримки та співробітництва відповідних сторін операції з підтримки миру справді є ефективним інструментом сприяння врегулюванню конфліктів та підтримці миру [20].

Історичний досвід свідчить про те, що будь-який потенційний військовий конфлікт може перебувати під контролем лише за наявності системи аналізу військово-політичної обстановки у світі, що дозволяє: по-перше, своєчасно розкривати ознаки зародження політичного конфлікту; по-друге, прогнозувати напрями його розвитку; по-третє, вживати заходів щодо локалізації політичного конфлікту за наявності достатньої кількості миротворчих сил та механізмів управління ними, а також узгодженого плану їх застосування відповідно до цілей та завдань на кожному етапі конфлікту.

Отже, процес запобігання конфлікту повинен включати: прогностичну оцінку умов виникнення і можливостей мирного вирішення конфліктів; визначення сукупності заходів щодо запобігання та деескалації конфліктів, що реалізуються послідовно за допомогою невійськових та військових засобів та способів; визначення варіантів та алгоритмів реагування на різних стадіях зародження та розвитку конфлікту, організацію та проведення комплексу заходів щодо попередження, а у разі виникнення – швидкої локалізації та припинення конфлікту на ранній стадії його розвитку.

Успіх у справі запобігання конфліктам багато в чому визначається повнотою та ступенем достовірності інформації про обстановку у зоні потенційного конфлікту. Її збору та узагальненню може сприяти розгорнуті національні та єдина міжнародна система моніторингу військово-політичної обстановки, що сприяють вирішенню широкого загалу завдань. Такі системи повинні ґрунтуватися на загальних організаційно-методичних засадах та об'єднуватись у єдину функціональну структуру на базі існуючих у різних міністерствах та відомствах інформаційно-аналітичних органів. Як показала міжнародна миротворча практика, системи моніторингу доцільно будувати з огляду на регіональний та локальний рівні відстеження та оцінки обстановки [20].

На завершення варто зазначити, що до повномасштабного вторгнення рф на територію України у світі склалися унікальні умови і передумови для ефективної реалізації політики запобігання воєнним конфліктам. Цьому сприяли тенденції розвитку сучасних глобальних економічних, соціально-політичних та культурних зв'язків і відносин. Більшість політичних еліт у різних країнах розуміли і розуміють безперспективність збройного протистояння, у світовій громадській думці переважають пацифістські настрої, постійно створюються нові неурядові та гуманітарні організації антивоєнної спрямованості, активізують свою діяльність такі міжнародні миротворчі інститути, як ООН та ОБСЄ. Однак повномасштабне розгортання російсько-української війни 24 лютого 2022 р. багато в чому зруйнувало цей умовний світовий консенсус.

Тож за наявності всіх позитивних тенденцій у процесі запобігання військовим конфліктам необхідно усвідомлювати, що без подолання існуючих глобальних проблем: перенаселеність низки регіонів, збільшення розриву між бідними та багатими країнами (протистояння по лінії північ–південь), деградація довкілля, розрив сімейних і громадських зв'язків, а також без зваженого врахування тих небезпек, які несуть нині світові автократичні режими, насамперед, у рф, Ірані, Північній Кореї та ще кількох країнах, неможливо запобігти політичним конфліктам, що викликаються ними.

ВИСНОВКИ

Нами було розкрито методологію та джерельну базу дослідження проблематики конфліктів у сучасних міжнародних відносинах. Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна із одною тенденцій в свідомості окремо взятого індивіда, у міжособистісних взаємодіях чи міжособистісних відносинах індивідів чи груп людей, що пов'язані із гострими

негативними емоціями та переживаннями. Теоретичні розробки досліджень проблем миру та конфліктів та їх практичне застосування стають все більш затребуваними в умовах розвитку багатопольярного світу та пошуку альтернативних моделей відповідального розвитку.

Досліджено причини появи, основні тенденції розвитку та типологію сучасних міжнародних конфліктів. Ведучи мову про причини зростання міжнародних конфліктів, слушно зауважити, що на сучасному етапі вони можуть мати економічний, територіальний, політичний, етнічний і ціннісний характер. Конфлікт може утворитися через слабкість державних інституцій, боротьбу за територію і непорозуміння серед представників влади різних держав. Варто пам'ятати, що виникнення та розвиток міжнародного конфлікту пов'язані не лише із об'єктивними протиріччями, що з'являються у відносинах між державами, але і з таким суб'єктивним фактором, як особисті характеристики та якості політичних діячів, що причетні до прийняття рішень. Інколи особисті відносини між лідерами можуть суттєво вплинути на подальший розвиток конфлікту.

Міжнародні конфлікти, поза залежністю від будь-яких специфічних ознак, які притаманні кожному із них, передусім утворюються, як конкретні політичні відносини між країнами чи групами країн в рамках конкретного історичного періоду. При цьому, вони повною мірою відображають розстановку й співвідношення сил на міжнародній арені, стан та структуру системи міжнародних відносин на різних рівнях її розвитку. Міжнародні конфлікти поділяють на шість головних видів: етнічний; релігійний; ідеологічний; територіальний; державний; економічний. Перші три – це конфлікти ідей, останні – конфлікти інтересів. Наразі найчастіше зустрічаються територіальний, релігійний й етнічний конфлікти.

Проаналізовано передбачення та запобігання міжнародним конфліктам. Головним завданням в передбаченні будь-якого міжнародного конфлікту наразі є вивчення особливостей конкретних існуючих конфліктних ситуацій – політичних сил, що на цей момент впливають на сторони у конфлікті,

особистостей лідерів, ресурсів. Це допомагає зрозуміти чого очікувати в деяких типах конфліктів чи і певними партіями і лідерами. Існують різні стратегії запобігання конфліктам. Прямий метод має на меті негайну відповідь на неминучу кризу. Тоді мета є дуже гострою та конкретно скерованою на зменшення насильства між визначеними суб'єктами у короткостроковій перспективі. Прикладами таких практичних заходів можуть бути встановлення фактів, моніторинг, ведення переговорів, посередництво і зміцнення довіри. Структурний метод запобігання міжнародним конфліктам передбачає ширшу перспективу, більший обсяг цілей і дій в довгостроковій перспективі. Він спрямований не тільки на зменшення насильства, але і усунення його основних причин і середовища, що його породило. А кінцевою метою є забезпечення людської безпеки, добробуту й справедливості.

Охарактеризовано способи і механізми врегулювання конфліктів. Виділяють декілька загальних методів залучення сили у системі попередження чи регулювання міждержавних конфліктів: переконання, примус та придушення. Метод переконання – це певний комплекс заходів, які вживаються державою по відношенню до іншої держави задля утворення сприятливих умов для реалізації національно-державних інтересів в зовнішньополітичній діяльності. Метод примусу є комплексом заходів держави, що спрямовані на нав'язування іншій державі своєї волі шляхом застосування сили. Метод придушення – це повне позбавлення противника можливості до опору чи знищення його завдяки військовій силі. Традиційним методом мирного урегулювання міжнародних конфліктів є переговори. Відносно новим способом запобігання і подальшого врегулювання конфлікту є застосування превентивної дипломатії, попередження конфліктів й інші форми превентивних дій, що спрямовані на зупинення збройних конфліктів від самого початку їх ескалації до широкомасштабних збройних протистоянь.

Надано практичні рекомендації щодо запобігання і протидії міжнародним конфліктам. Детальне дослідження причин і природи виникнення міжнародних конфліктів надає можливість спрогнозувати й запобігти подальшому

виникненню подібних міжнародних конфліктів в майбутньому, а також запропонувати ефективні шляхи врегулювання уже наявних міжнародних конфліктів. Для запобігання і протидії міжнародним конфліктам, держави мають, передусім, розуміти й відчувати власний потенціал і бути готовими на певному етапі враховувати не тільки власні національні інтереси, але й інтереси інших держав, прийти разом до єдиного спільного рішення, а із деякими з них об'єднати зусилля й сприяти вирішенню міжнародного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич А. Розроблення методологічних підходів до дослідження війни і миру за сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин. Law. State. Technology. 2021. № 3. С. 134–143.
2. Бескоровайний С.Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. Юридична наука. 2014. № 3. С.116–126.

3. Бжезинський З. Ще один шанс. Три президенти і криза американської супердержави. 2007. 176 с.
4. Бульбенюк С.С. Геополітичні і геоекономічні амбіції та «м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про просування й утвердження. Китаєзнавчі дослідження. 2022. № 2. С. 39-53. Фахове видання. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/206/193>
5. Горбулін В. Світова гібридна війна: український фронт. Харків, Фоліо. 2017. 496 с
6. Денисенко І. Д. Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації. Українській соціум. 2013. № 3 (46). С. 16-26.
7. Джордж А.Л. Тематичні дослідження та розробка теорії: метод структурованого, цілеспрямованого порівняння. У дипломатії: нові підходи в історії, теорії та політиці. Нью-Йорк: Вільна преса. 1969.
8. Європеїзація вирішення конфліктів: конкретне дослідження європейських провінцій / ред. М. Палінчак. К., 2005. 178 с.
9. Іжнін І. Проблема суверенітету і конфлікту у сучасних міжнародних відносинах. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2013. Вип. 32. С. 40–46.
10. Каллахан Д. Немовні війни: американська влада та конфлікт. 2000. 237 с.
11. Козуб В. О. Вплив глобалізації на сучасні міжнародні конфлікти. Перспективи розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти: матеріали доповідей міжнар. науково-практ. конф., 21 трав. 2019 р. / За заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько, А. Krynski. Ужгород: Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 13-16.
12. Кременюк В.А. Сучасний міжнародний конфлікт: проблеми управління. Міжнародні процеси. 2008. 224 с.
13. Леонова О. Г. «М'яка сила»: інструменти і коефіцієнти. Observer. № 3. С. 18-28.

- 14.Луттвак Е. Надайте війні 29 ключових виступів доктора Соммаруги, шанс, зовнішні справи, липень / серпень, президент МКЧХ. Женевський центр. 2008.
- 15.Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 128–133.
- 16.Метод Парето. Характеристика та застосування. URL:: <https://tutcikavo.com/suspilstvo/samorozvytok/422-zakon-pareto-i-yak-jogo-zrozumiti>
- 17.Миронов С.М. Доповідь на 1-й міжнародній конференції «Інформаційні війни в сучасному світі». Інформаційні війни в сучасному світі. Збірник статей. 2008. 292 с.
- 18.Міжнародні конфлікти: причини та методи врегулювання. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8474.html>
- 19.Назаровська І. Г. Основні суб'єкти превентивної дипломатії. Актуальні проблеми міжнародних відносин. (Частина І). 2012.
- 20.Нікітін А.І. Міжнародні конфлікти: втручання, миротворчість, врегулювання: підручник. К., 2017. С. 10-75.
- 21.Основні методи врегулювання конфліктів. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2165.htm>
- 22.Основні підходи до дослідження міжнародних конфліктів. URL: <http://ruthenia.info/txt/drgluck/irteo/1T10.html>
- 23.Підтримання міжнародного миру та безпеки. Сучасність. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/pidtrymannyamizhnarodnogo-myru-i-bezpeky-konflikty-v-evropi/
- 24.Стрельцов Є.Л. Міжнародні конфлікти: спроба визначення. Актуальні проблеми держави і права. 2015. Вип. 75. С. 227–234.
- 25.Суперництво двох держав. URL: <https://history.state.gov/countries/china>
- 26.США - Китай. Конфлікт у трьох вимірах. URL: <https://iser.org.ua/analitika/sshakitai-konflikt-u-troh-vimirah>

27. США проти Китаю. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/708525.html>
28. Фази міжнародних конфліктів. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2383.html>
29. Фішер Р. Шлях до угоди або переговорів без поразки. К., 2002. 158 с.
30. Шеллінг Т. Навколо світу. Енциклопедія. Загальна наукова енциклопедія. URL:
http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/Shellin_gTomas.html
31. Шеллінг Т. Стратегія конфлікту / ред. Ю. Кузнєцова, К. Сонна. 2017. 366 с.
32. Шеренговський Д. В. Поняття та сутність міжнародного конфлікту в науці. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf>
33. Ackermann A. The Idea and Practice of Conflict Prevention. Journal of Peace Research. 2003. № 3.
34. Activities in the UN. URL: <https://ukraineun.org/en/ukraine-and-un/activities-in-un/>
35. Andreani G. The War on Terror: Good Cause, Wrong Concept. Survival. 2005. P. 32–33.
36. Burton J., Frank D. Conflict: Readings in Management and Resolution. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: Springer, 2001.
37. Burton J. W. The History of International Conflict Resolution. International Conflict Resolution / Eds. Edward E. Azar and J. W. Burton. Sussex: Wheatsheaf Books. Boulder : Lynne Rienner, 1986. 159 p.
38. Conflict Resolution Strategies. URL:
<https://theparticipationcompany.com/2016/06/5>
39. European Commission, EU-China – A Strategic Outlook, Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council. URL:
<https://ec.europa.eu/commission/publications/eu-china>

strategicoutlookcommissioncontribution-european-council-21-22-march2019_de

40. Galtung J. Peace by Peaceful Means. Peace and Conflict, Development and Civilization. PRIO. London & Thousand Oaks & New Delhi : Sage, 1996. P. VIII.
41. Geeraerts D. Prototype theory Prospects and problems of prototype theory. Cognitive linguistics: basic readings. Berlin, 2006.
42. Gleditsch N. P. Geography, Democracy, and Peace. International Interactions. 1995. Vol. 20. No. 4. P. 297–323.
43. Joseph N. Jr. Understanding International Conflicts. URL: https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1162&context=gov_fac_pubs
44. Kaldor M. New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. Cambridge: Polity. 2001. P. 6.
45. Kelman H. C. Social-Psychological Dimensions of International Conflict. Peacemaking in International Conflict. Washington, D.C. : USIP Press, 1997. P. 191–236.
46. Kriesberg L. Constructive Conflicts. From Escalation to Resolution. Lanham & Boulder & New York & Oxford : Rowman & Littlefield, 1998. 428 p.
47. National Committee on United States. URL: <https://www.ncuscr.org>
48. Newman E. The New Wars Debate: A Historical Perspective is Needed. Security Dialogue. 2004. 174 p.
49. Oneal J. R., Russett B. M. The Classical Liberals Were Right: Democracy, Interdependence, and Conflict, 1950–1985. International Studies Quarterly. 1997. Vol. 41. No 2. June. P. 267–293.
50. Russett B. Grasping the Democratic Peace. Principles for a Post-Cold War World. Princeton : N. Y. Princeton UP, 1993. 192 p.
51. Wallensteen P., Möller F. Conflict Prevention: Methodology for Knowing the Unknown, Uppsala Peace Research Papers. 2003.
52. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/climatechange>

53. USA-China relations. URL: <https://thediplomat.com/2021/04/china-us-relations-viewsfrom-china/>

ДОДАТКИ

Додаток А

25 найбільших донорів бюджету Організації Об'єднаних Націй на період 2019-2021 рр. [33]

Держава-член	Внесок (% від бюджету ООН)
США	22.000
Китай	12.005

Японія	8.564
Німеччина	6.090
Великобританія	4.567
Франція	4.427
Італія	3.307
Бразилія	2.948
Канада	2.734
Росія	2.405
Південна Корея	2.267
Австралія	2.210
Іспанія	2.146
Туреччина	1.371
Нідерланди	1.356